МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

РЕДЮК ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

2022 р.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСТИТЕТ БІОРЕСУРСІВІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету педагогічний
_____ Савицька І.М.
"_"_____2022 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри Гуманітарно-соціальної роботи та реабілітації
_____ Сопівник І.В.
"___"_____2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ

Спеціальність *231 «Соціальна робота»*

Освітня програма *«Соціальна робота»*

Орієнтація освітньої програми – *освітньо-професійна*

Гарант освітньої програми
Доктор педагогічних наук, професор
_____

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи
Доктор педагогічних наук, професор
_____
Демченко І. І.

Виконала
_____ Редюк О.В.

КИЇВ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСТИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальноїроботи та реабілітації

_____ Сопівник І.В.
(підпис) (ПІБ)

«___» _____ 2021 р

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Редюк Ольги Володимирівни

Спеціальність *231 «Соціальна робота»*
Освітня програма *«Соціальна робота»*
Орієнтація освітньої програми – *освітньо-професійна*

Тема магістерської роботи «**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ**», затверджена наказом від *«14» червня 2021 р. № 443 «3»*

Термін подання завершеної роботи на кафедру *«15» листопада 2022 р.*

Вихідні дані до магістерської роботи: *наукові розробки вітчизняних і зарубіжнихучених; матеріали періодичних видань; навчальна та довідкова література з теми дослідження.*

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Вивчити теоретичні основи соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

2. Провести діагностику рівня соціально-психологічної реабілітованості дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

3. Теоретично обґрунтувати, реалізувати та експериментально перевірити ефективність технології соціально-психологічної реабілітації.

4. Розробити практичні рекомендації щодо реалізації технології соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

Дати видачі завдання «*09» вересня 2020*р.

Керівник магістерської роботи _____ Демченко І. І.

Завдання прийняв до виконання _____ Редюк О.В.

НУБіП України

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота на тему «Соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах» має таку структуру: 1) картку кваліфікаційної магістерської роботи; 2) титульний аркуш; 3) завдання до виконання кваліфікаційної магістерської роботи; 4) реферат; 5) зміст; 6) вступ; 7) основна частина (ІІІ розділи); 8) загальні висновки; 9) список використаних джерел; додатки. У роботі подано 3 додатки, 4 рисунків та 3 таблиці. Список використаних джерел складає 80 позицій. Обсяг магістерської кваліфікаційної роботи 70 сторінок основного тексту.

У першому розділі «Теоретичні основи соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах» висвітлені сутність, нормативно-правове забезпечення та особливості соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

У другому розділі «Діагностика сучасного стану соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах» обґрунтувано програму дослідно-експериментальної роботи та діагностовано рівні соціально-психологічної реабілітованостідітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

У третьому розділі «Експериментальна робота з перевірки ефективності технології соціально-педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах» розроблено, обґрунтовано, впроваджено та перевірено ефективність експериментальної технології соціально-педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

Ключові слова: соціально-педагогічна реабілітація, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивно-ресурсний центр.

НУБіП України

НУБіП України

ЗМІСТ

ВСТУП……6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ……

1.1. Сутність та нормативно-правове забезпечення соціально-психологічної реабілітації в інклюзивно-ресурсних центрах……

1.2. Особливості соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах……..

Висновки до розділу 1……

РОЗДІЛ. 2. ДІАГНОСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ……

2.1. Організаційно-методичне обґрунтування програми дослідно-експериментальної роботи……

2.2. Діагностика стану соціально-психологічної реабілітованості дітей з дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах …

Висновки до розділу 2……

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ……

3.1. Обґрунтування та впровадження експериментальної технології соціально-педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах……

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів експериментальної роботи……

Висновки до розділу 3……

ВИСНОВКИ……

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……

ВСТУП

Актуальність теми. Модернізація сучасної системи освіти направлена на пошук інноваційних стратегій та підходів щодо реалізації гуманістичної, особистісно-зорієнтованої моделі організації інклюзивного процесу. Проте практика підтверджує, що умови гармонійного розвитку дитини порушуються через відсутність необхідної психолого-педагогічної уваги до унікальності і неповторності особистості, це стає причиною появи негативних результатів у соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, в наслідок чого порушується хід і темп нормального розвитку. У зв'язку з цим виникають проблеми з вибором закладу освіти для дитини з особливостями в розвитку, а також яким саме чином можна допомогти їй долати труднощі у процесі взаємодії з оточуючим світом, як допомогти соціалізуватися, яким чином адаптувати навчальні матеріали та освітній простір тощо.

Тому організація соціально-психологічної підтримки, супроводу і реабілітації дітей з особливими освітніми потребами передбачено в інклюзивно-ресурсних центрах, що регламентується низкою державних документів: Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2022), Положення про інклюзивно-ресурсний центр (2017). У них зазначено, що основною метою роботи таких центів є підтримка розвитку дітей з особливими освітніми потребами та надання консультативно-професійної допомоги навчально-виховним закладам.

Серед науковців, які досліджують проблеми впровадження інклюзивної освіти в національну освітню систему варто виокремити Н. Дятленко, Н. Софій, О. Мартинчук, Ю. Найду, Е. Данілавічюте, С. Литовченко, І. Луценко та ін.

Особливостям психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами присвятили свої праці А. Колупаєва А., Л. Савчук О., А. Паливода та ін.

НУБіП України

Роботу інклюзивно-ресурсних центрів досліджували А. Бугайчук, Л. Кашуба, Н. Софій, які одностайні в думці систематичного корекційно-розвивального супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Процеси психологічної, фізичної, соціальної, медичної реабілітації дітей с особливими освітніми потребами висвітлено у науковому доробку О. Кочерги, І. Мартиненко, В. Черкашенко, О. Василенко та ін.

Проте, питання соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах висвітлено фрагментарно і потребує цілісного дослідження.

Отже, недостатня розробленість проблеми та її важливість для педагогічної практики зумовили вибір теми дослідження **«Соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах».**

Метою дослідження є теоретично обгрунтувати та експериментально перевірити ефективність технології соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

Об'єкт дослідження – соціально-психологічний розвиток дітей з дітей з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження експериментальна технологія соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

Завдання дослідження:

1. Вивчити теоретичні основи соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.
2. Провести діагностику рівнів соціально-психологічної реабілітованості дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.
3. Теоретично обгрунтувати, реалізувати та експериментально перевірити ефективність технології соціально-психологічної реабілітації.

НУБіП України

4. Розробити практичні рекомендації щодо реалізації технології соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

Методи дослідження: *теоретичні* (вивчення, порівняння, аналіз, узагальненя наукової соціально-психологічної та педагогічної літератури з проблемами дослідження, *емпіричні* (тестування, спостереження, бесіди, індивідуальна та групова робота з дітьми з особливостями розвитку); *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний; кількісний та якісний аналіз результатів експерименту); *статистичні* (узагальнення отриманих даних в результаті аналізу тестування проведення групового експериментального дослідження).

Експериментальна база дослідження: ІРЦ……

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– вперше науково обгрунтовано та експериментально апробовано технологію соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах;

– уточнено сутність та вдосконалено зміст, форми і методи соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами;

– подальшого розвитку набули положення щодо організації соціально-психологічної реабілітації дітей з особливостями розвитку в інклюзивно-ресурсних центрах.

Практична значущість дослідження полягає в розробленні практичних рекомендацій щодо реалізації технології соціально-психологічної реабілітації дітей з дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах, якими можуть послуговатись соціальні педагоги, психологи, вчителі-реабілітологи під час професійної діяльності.

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновку та списку використаних джерел. Об'єм роботи складає 70 сторінки, кількість літературних джерел складає 80 джерела.

НУБіП України

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ

1.1. Сутність та нормативно-правове забезпечення соціально-психологічної реабілітації в інклюзивно-ресурсних центрах

Поява гуманістичної спрямованості освіти стала поштовхом для розвитку ідеї психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (далі ООП). Вона виникла в контексті проблеми надання ефективної кваліфікованої психологічної допомоги. Парадигма підтримки посіла активну позицію серед моделей психологічної служби в освіті.

Терміни "підтримка" і "супровід" позначають конкретний вид соціально-психологічної підтримки в системі діяльності фахівців соціально-психологічної служби [11; 34; 39].

Джерелами для розроблення концепції супроводу як педагогічної технології послугували дослідження і досвід надання комплексної допомоги дітям у спеціалізованих установах, а також експериментальна, інноваційна діяльність фахівців, які взаємодіють із дітьми в системі освіти. Ця концепція заснована на системному підході до розвитку людини [16; 17; 62]. Одним із найважливіших положень концепції є пріоритет індивідуально-особистісного потенціалу суб'єкта, пріоритет відповідальності за зроблений вибір.

Якщо психолого-педагогічний супровід – це наукове психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу, то можна виокремити три взаємопов'язані компоненти супровідної діяльності соціального педагога і психолога в школі

Систематичне спостереження за психолого-педагогічним станом дитини та динамікою її розвитку в процесі навчання в школі.

НУБіП України

Створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості дітей дошкільного віку, їхнього успішного навчання та виховання;

Створення спеціальних умов для соціальної та психологічної реабілітації дітей із проблемами в розвитку.

Ці компоненти включають практично всі аспекти та сфери діяльності професіоналів, і не тільки в освітніх закладах. Тому ми вважаємо, що психолого-педагогічний супровід процесу розвитку дитини з особливими освітніми потребами полягає в реалізації кожного з трьох зазначених напрямів.

На сьогодні в Україні зареєстровано понад 160 тисяч дітей з обмеженими можливостями [5; 10]. З кожним роком чисельність цієї категорії збільшується через такі чинники: спадковість, погіршення екології, порушення розвитку тощо.

Збільшення загальної кількості дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими певними психофізіологічними порушеннями, призводить до низки проблем, з якими стикається ця категорія. До них належать такі:

1. Низький рівень соціалізації особистості, що призводить до дезадаптації;
2. Нетерпимість по відношенню до інших студентів;
3. Погане засвоєння предмета через особливості розвитку;
4. Відхилення від особистісного розвитку [50; 51].

Це далеко не всі проблеми, з якими стикаються діти з ООП у процесі адаптації та соціалізації.

Відповідно до законодавчих актів (Закон України "Про основи соціального захисту інвалідів в Україні", "Інструкція зі встановлення груп інвалідності" тощо), обмеження життєдіяльності людини визначається тим, що вона не здатна виконувати повсякденні дії в порядку та обсязі, що є звичними для осіб із нормальним розвитком [57]. Це створює певні перешкоди в соціальному середовищі та ставить людину в несприятливе становище у порівнянні зі здоровими людьми. Інвалідність проявляється у частковій або

повній втраті особою здатності до самообслуговування, орієнтування, пересування, навчання, спілкування, контролю за власною поведінкою, а також у значному обмеженні обсягу діяльності, що може призвести до її соціальної дезадаптації [19].

Відповідно до Закону України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні" обмеження здатності особи до життєдіяльності визначається як помірно виражена, виражена або значно виражена втрата особою здатності до самообслуговування, орієнтування, пересування, контролю за власною поведінкою, навчання, спілкування, виконання трудової діяльності на рівні з іншими громадянами, що зумовлена захворюванням, травмою, її наслідками або вродженими дефектами [59].

Цим же законом визначено, що реабілітація осіб з інвалідністю - це система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, трудових, професійних, фізкультурно-спортивних і соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, адаптації до трудової діяльності та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю засобами реабілітації та виробами медичного призначення.

В "Інструкції про встановлення груп інвалідності" реабілітація включає: медичну, професійну та соціальну реабілітацію.

Медична реабілітація - це комплекс лікувальних заходів спрямована на відновлення та розвиток порушених фізіологічних функції хворої людини, виявити та активізувати компенсуючі можливостей свого організму, з метою забезпечення в майбутньому умов для повернення інваліда до активного самостійного життя [23].

Професійна реабілітація - це комплекс державних і громадських заходів заходи, спрямовані на відновлення працездатності хворого або інваліда, а також повернення або залучення його до суспільно корисної праці працювати в умовах, доступних йому за станом здоров'я, з урахуванням його особисті

здібності та бажання з метою досягнення матеріальна незалежність, самодостатність та інтеграція в суспільства [23].

Соціальна реабілітація - це комплекс державних і громадських заходи, спрямовані на створення та забезпечення умов для соціальна інтеграція інваліда в суспільство, відновлення його працездатності соціальний статус та здатність до самостійного життя сімейно-побутової активності через орієнтацію на соціальну середовища, соціально-побутову адаптацію та різні види спонсорство та соціальні послуги [там само].

Закон України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні" визначає такі види реабілітації як:

1) психолого-педагогічна реабілітація - система психолого-педагогічних заходів, спрямованих на навчання формам оволодіння знаннями, вміннями та навичками, надання психологічної допомоги, зокрема у формуванні самоствердження та адекватної самооцінки особою своїх можливостей, засвоєння правил соціальної поведінки шляхом здійснення систематичної роботи з виховання та навчання;

2) професійна реабілітація - система заходів, спрямованих на підготовку особи до професійної діяльності, відновлення або набуття професійної працездатності шляхом адаптації, реадаптації, професійної підготовки, перепідготовки або перекваліфікації з можливим подальшим працевлаштуванням та необхідною соціальною підтримкою з урахуванням особистих нахилів і побажань особи;

3) професійна реабілітація - система заходів, що розробляється з урахуванням нахилів, фізичних, розумових і психологічних здібностей особи та спрямована на оволодіння нею працездатністю для забезпечення трудової діяльності та пристосування до умов праці, у тому числі шляхом створення спеціальних або спеціально пристосованих робочих місць;

4) фізкультурно-спортивна реабілітація - система заходів, розроблених з використанням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію функціональних можливостей її

організму засобами фізичної культури і спорту з метою поліпшення фізичного та психологічного стану;

5) соціальна реабілітація - система заходів, спрямованих на створення та забезпечення умов для повернення особи до активної участі в житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної соціально-побутової і сімейної діяльності шляхом соціально-побутової орієнтації та соціальної адаптації, задоволення потреби в забезпеченні засобами реабілітації;

6) психологічна реабілітація - система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей людини, створення сприятливих умов для розвитку та самоствердження особистості [59].

Соціально-психологічна реабілітація - це процес активізації здатності дитини до життєтворчості, зміни ціннісних орієнтацій, характеру діяльності, сфери спілкування, форм самореалізації. Специфіка соціально-психологічної реабілітації полягає в розробці та використанні реабілітаційних заходів, які будуть працювати в чотирьох напрямках: особистісному, інструментальному, просторовому та часовому [7; 8].

Особистісний вектор має бути спрямований на відновлення частково втраченої цілісності особистості, її врівноваженості, саморегуляції; інструментальний - на відновлення зниженої самоефективності особистості, її здатності до самореалізації в різних видах діяльності; просторовий - на підвищення комунікативної компетентності особистості, налагодження стосунків, подолання почуття відчуженості від оточення, конструктивне вирішення конфліктів; часовий - на ціннісно-смислову сферу особистості, переоцінку цінностей, інтенсифікацію пошуку нових цінностей, пошук нових життєвих шляхів.

Таким чином, аналіз наукової літератури свідчить, що реабілітація має широке розмаїття видів і форм, які відрізняються за своєю спрямованістю.

НУБіП України

Сьогодні важливо відзначити прогрес у впровадженні інклюзивної освіти, що в свою чергу пов'язано з доступністю інклюзивного навчання для більшості дітей з особливими потребами.

Інклюзія передбачає включення дітей з особливими потребами в загальноосвітнє середовище, що забезпечує їм доступ до освітніх послуг разом з іншими дітьми в загальноосвітньому середовищі.

Відповідно до статті 3 Закону України "Про освіту" в Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Діти з особливими освітніми потребами мають гарантоване право, як і всі інші діти, на доступ до освіти, можливість здобувати досвід і знання [56]. Однак для цього потрібні особливі умови.

За останні роки було вдосконалено нормативно-правову базу для впровадження інклюзії в школах. Зокрема, в Законі "Про освіту" виокремлено статтю 20 "Інклюзивна освіта", відповідно до якої інклюзивні класи утворюються в обов'язковому порядку у разі звернення батьків дітей з особливими освітніми потребами. Крім того, були схвалені наступні документи:

– Положення про інклюзивно-ресурсні центри;

– Положення про ресурсні центри підтримки інклюзивної освіти;

– Порядок організації інклюзивного навчання, який є основним документом, спрямованим на регулювання створення інклюзивних класів у закладі освіти [56].

Діти з особливими освітніми потребами повинні бути адаптовані до суспільства, в якому вони живуть, щоб бути готовими до вирішення життєвих проблем, які можуть виникнути, а також реалізувати себе як рівноправних і повноцінних членів суспільства [28; 29; 58].

Виявлення особливих освітніх потреб учнів відбувається в інклюзивно-ресурсних центрах певною групою фахівців, які мають здійснити комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини.

Інклюзивно-ресурсний центр (далі - ІРЦ) - заклад, метою діяльності якого є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, у тому числі освіти у професійно-технічних та інших навчальних закладах, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти [41; 54].

До інклюзивно-ресурсних центрів мають право звертатися батьки дітей, які потребують визначення рівня розвитку своєї дитини, віком від 2 до 18 років, незалежно від того, чи має дитина медичний діагноз або інвалідність. Звернення до інклюзивно-ресурсного центру є добровільним і здійснюється лише за згодою та заявою батьків [51; 54].

На порталі Міністерства освіти і науки (https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladiv) розміщено інформацію про те, що перші інклюзивно-ресурсні центри були створені в нашій країні у 2017 році. Наразі їх кількість складає вже понад 635.

Інклюзивно-ресурсні центри мають створюватися з розрахунку один ІРЦ на кожні 7 тисяч дітей, які проживають на території громади, та не більше 12 тисяч дітей, які проживають у місті або певному районі міста [там само].

Якщо фактична кількість дітей є більшою, інклюзивно-ресурсний центр має додатково залучати необхідних фахівців з урахуванням відповідної виявленої нозології. Подати заявку на відвідування інклюзивно-ресурсного центру та отримати запрошення на онлайн-консультацію можна за допомогою ІRC-порталу "Україна". Інклюзія" (https://ircenter.gov.ua). На цьому порталі можна обрати найближчий ІРЦ, зареєструватися та прийти на прийом у призначений час без черг та очікування [51].

Основними факторами, що впливають на спроможність ІРЦ надавати послуги, є достатня кількість персоналу ІРЦ, достатня кількість ІРЦ на певній території, рівень професійності працівників ІРЦ, умови розвитку регіону, віддаленість розташування навчальних закладів від ІРЦ.

ІРЦ пропонує такі послуги:

– комплексні оцінки,

– психологічні та освітні послуги,

– корекційні заняття та освіта для дітей з особливими освітніми потребами [41; 54].

Вони можуть бути створені місцевими органами влади в територіальних громадах, а також районними, міськими та окружними радами в міських районах. Засновники РРЦ готують і затверджують документи для створення центрів відповідно до вимог законодавства та правил РРЦ [51].

У своїй діяльності РРЦ підпорядковуються органам управління освітою та Міністерству освіти і науки, а також своїм засновникам у плані фінансового та економічного забезпечення [54].

ІРЦ повинні мати приміщення, пристосовані для дітей з особливими освітніми потребами. У приміщеннях ІРЦ обладнано: приймальні, а також окремі кабінети для логопеда та інших фахівців центру для надання індивідуальної психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, а також для проведення групових психолого-педагогічних занять з дітьми, фізіотерапевтичних сеансів та спільних зустрічей фахівців центру. Центр також має бути оснащений кабінетом директора та необхідним технічним обладнанням [51].

Основні завдання ІРЦ

– провести комплексну оцінку розвитку (ОК) для визначення особливих освітніх потреб дитини, зокрема, для визначення ІО дитини, яка проводиться практикуючим психологом в інклюзивному ресурсному центрі.

– надає рекомендації щодо створення освітньої програми та визначає необхідність надання дитині психолого-педагогічних, корекційних та освітніх послуг з урахуванням її здібностей;

– безпосереднє надання психолого-педагогічних, корекційних та освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються в дошкільних, загальноосвітніх, середніх, професійно-технічних (технічних і професійних) та інших загальноосвітніх установах, що забезпечують здобуття середньої освіти (без супроводу), і не отримують адекватної допомоги;

– участь педагогічного колективу ІРЦ у роботі групи психолого-педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями здоров'я в освітніх установах, а також у роботі психолого-педагогічних комісій у загальноосвітніх установах спеціальної освіти з метою відстеження динаміки розвитку дітей не рідше ніж двічі на рік;

– забезпечити ведення реєстру дітей з особливими потребами, які пройшли комплексне оцінювання та зареєстровані в ІРЦ, за умови, що батьки або опікуни дітей дають згоду на обробку персональних даних своїх неповнолітніх дітей.

– вести реєстр освітніх закладів, що надають психолого-педагогічні, корекційні та освітні послуги.

– ведення реєстру фахівців, які надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими потребами.

– консультувати та взаємодіяти з педагогічними колективами навчальних закладів з питань організації інклюзивного навчання;

– надання методичної допомоги працівникам навчальних закладів, батькам та опікунам дітей з особливими освітніми потребами з питань надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг цій категорії дітей;

– консультування батьків та опікунів дітей з особливими освітніми потребами щодо мережі навчальних закладів та зарахування дітей до них;

– консультування, інтерв'ювання та психологічна підтримка батьків та опікунів дітей з особливими освітніми потребами з метою створення позитивної мотивації для розвитку цієї категорії дітей;

– моніторинг динаміки розвитку дітей з особливими освітніми потребами через спілкування з їхніми батьками/опікунами та працівниками закладів освіти, де навчаються діти з особливими освітніми потребами;

– проведення інформаційно-просвітницької діяльності шляхом організації конференцій, семінарів, тренінгів та майстер-класів з питань надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими

потребами забезпечення взаємодії з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, навчальними закладами, закладами охорони здоров'я, соціального захисту населення, службами у справах дітей, громадськими організаціями з питань надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими потребами;

– підготовка інформації про результати діяльності ІРЦ для засновників, відповідних структурних підрозділів щодо діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою, а також аналітичної інформації для відповідних центрів підтримки інклюзивної освіти [9; 51].

Ефективність тієї чи іншої КО визначається наступними факторами:

- співробітники ІРЦ,
- навантаження на центр, тобто кількість дітей, закріплених за кожним ІРЦ [41].

Це також має відобразитися на кількості звернень та спроможності здійснювати комплексну оцінку і надавати корекційно-розвиткові, психолого-педагогічні послуги.

Інклюзивна освіта як процес і явище розвивається і функціонує також через роботу ресурсних центрів інклюзивної освіти - за результатами комплексної оцінки в школах за бажанням батьків мають відкриватися класи інклюзивного навчання [49; 43].

Коло фахівців, які мають здійснювати комплексну оцінку, визначається після першої зустрічі та спостереження за поведінкою дитини. До кола фахівців для проведення ІПР зазвичай входять такі спеціалісти: психолог, дефектолог, вчитель-дефектолог, вчитель-логопед, вихователь-дефектолог та спеціалісти: сурдопедагог, телепедагог, олігофренопедагог, ортопед (у разі потреби) [26; 42].

Між призначенням комплексної оцінки та її завершенням має пройти не більше одного місяця.

Відповідно до Положення про інклюзивно-ресурсний центр, ПМПК може також проводитися за місцем навчання або проживання дитини. Але в

більшості випадків комплексні оцінки зазвичай проводяться на базі інклюзивно-ресурсних центрів - це загальноприйнята практика. Причинами цього є: брак часу на проведення КО, недостатня кількість або відсутність фахівців для проведення КО, велике навантаження на персонал інклюзивно-ресурсних центрів, певні карантинні обмеження, які призвели до скорочення виїздів фахівців [19].

З іншого боку, директори шкіл наполягають на проведенні комплексного оцінювання на базі інклюзивно-ресурсних центрів, а не на базі закладів [53; 65]. Технічні фахівці також припускають, що це може призвести до неточностей у висновках комплексної оцінки та рекомендаціях вчителям, що в свою чергу не дозволить повною мірою задовольнити особливі освітні потреби цієї категорії учнів [4].

Інклюзивно-ресурсні центри мають спеціально обладнані кімнати для проведення комплексної оцінки на території центру. Залежно від умов приміщення, в якому розташовані Ресурсні центри, комплексна оцінка може проводитися кожним фахівцем окремо або в одному приміщенні [44; 63].

Позитивним моментом є те, що фахівці центру мають можливість обстежувати дітей в окремих обладнаних кабінетах, що дозволяє проводити більш ретельну оцінку.

Певний час після створення ІРЦ батьки, які не мали досвіду відвідування ІРЦ, скептично ставилися до отримання комплексної оцінки розвитку своєї дитини, оскільки асоціювали її з психолого-медико-педагогічними комісіями. Однак сьогодні цей стереотип поступово зникає, а комплексна оцінка вже не пов'язується безпосередньо з медичним обстеженням і сприймається батьками як певний толерантний і доброзичливий спосіб визначення особливих освітніх потреб дітей та їхніх батьків, щоб у сучасному шкільному середовищі ці потреби дитини задовольнялися якнайкраще [1; 2].

Керівники ІРЦ стверджують, що на спілкування дитини з одним із фахівців - психологом, дефектологом, логопедом, реабілітологом - витрачається близько 20-30 хвилин.

Тривалість комплексної оцінки становить близько однієї години. Керівники ІРЦ також стверджують, що нормативно-правові акти не регламентують тривалість проведення комплексної оцінки, і що на цей процес впливають такі фактори :

– специфіка спілкування з дитиною,
– можливість встановлення контакту з дитиною,
– використання відповідних методів, що застосовуються під час проведення комплексної оцінки.

Якщо фахівці вважають, що подальше спілкування з дитиною необхідне для кращого розкриття та більш повного виявлення її потенціалу, вони можуть запропонувати батькам дитини призначити додаткову зустріч [71].

Комплексна оцінка розвитку дитини заповнюється відповідно до затвердженого зразка документа, який містить:

– особисту інформацію про дитину,
– відомості про батьків або законних представників дитини.
– опис виховання дитини в сім'ї,
– інформація про стан здоров'я дитини.
– інформацію про оцінку компетентностей, умінь і знань дитини відповідно до напрямів оцінювання
– інформацію про визначення потреб та рекомендації, розроблені фахівцями.

На підставі комплексної оцінки фахівці формулюють загальний висновок про особливі освітні потреби дитини та рекомендують використання відповідної освітньої програми. Висновок комплексної оцінки також містить розділи з рекомендаціями щодо отримання дитиною необхідних їй психолого-педагогічних, корекційних та розвиваючих послуг [51].

Висновок про комплексну оцінку розвитку дитини є орієнтиром для педагогічних працівників та керівництва закладу освіти щодо забезпечення особливих освітніх потреб дитини в умовах освітнього середовища, а саме:

навчальної програми, необхідного обладнання або навіть наявності спеціального обладнання, необхідності надання супутніх послуг, яких потребує дитина (Додаток А, Б).

Значна кількість інклюзивно-ресурсних центрів мають можливість проводити корекційно-розвиткові заняття, що робить цю роботу високоефективною, особливо в умовах недостатньої кількості необхідних фахівців у загальноосвітніх школах.

Перед проведенням комплексної оцінки розвитку дитини супервізор інклюзивно-ресурсного центру спілкується з батьками дитини під час першої зустрічі [45].

До запровадження карантинних обмежень керівники ІРЦ проводили ці зустрічі з батьками особисто. Під час цих прийомів дитина мала можливість заздалегідь ознайомитися з матеріально-технічною базою центру та кабінетами, в яких відбуватиметься комплексне обстеження. Дата проведення комплексної оцінки встановлюється під час першого прийому батьків куратором ІРЦ.

Центри з дуже великим навантаженням, а також більшість ІРЦ під час карантинних обмежень проводять первинний прийом батьків у телефонному режимі.

Менеджери ІРЦ виявляють найбільш вразливі сім'ї, які можуть мати бар'єри для отримання їхніми дітьми з особливими освітніми потребами загальної освіти, а саме:

– сім'ї ВПО, які мають проблеми з житлом.

– сім'ї, дорослі члени яких мають певні вади розвитку: інтелектуальні або психічні;

– сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах; «неблагополучні сім’ї», діти яких влаштовуються в інтернатні заклади.

Що стосується дітей з особливими освітніми потребами, то найбільші труднощі в доступі до інклюзивної освіти мають діти таких категорій: діти з інтелектуальними порушеннями, гіперактивні діти та діти з синдромом

дефіциту уваги, діти з аутистичними розладами сприйняття, діти з певними розладами поведінки [13; 14].

Тому важливо, щоб ІРЦ створювалися та функціонували для надання дітям з особливими освітніми потребами можливості пройти комплексну оцінку, щоб вони могли навчатися в закладах освіти з інклюзивною формою навчання [55; 60]. Батьки таких дітей мають подати заяву до інклюзивно-ресурсних центрів, після чого буде призначена дата проведення комплексної оцінки розвитку дитини. У Додатку Б наведено зразок заяви про проведення комплексної оцінки розвитку дитини з ООП в ІРЦ.

Окремої уваги заслуговує соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими потребами, що здійснюється в ІРЦ.

Соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами, як зазначає дослідниця Н. Коляда, - це система заходів, спрямованих на

- відновлення, розвиток і утвердження соціального статусу особистості та її психологічних функцій, якостей і характеристик
- охорону психічного здоров'я та соціального благополуччя дитини;
- включення дітей з ООП у повноцінну життєдіяльність, їх включення в суспільні відносини на основі усунення обмежень життєдіяльності [31].

Щодо соціальної складової соціально-психологічної реабілітації дітей, то згідно з визначенням у педагогічному словнику "Все про соціальну роботу" зазначено, що соціальна реабілітація - це система заходів, спрямованих на створення та забезпечення умов для повернення людини до активної участі в житті та відновлення її соціального статусу і здатності до самостійності в суспільному та сімейному житті шляхом соціальної орієнтації та соціальної адаптації, надання соціальних послуг і соціальної підтримки.

Метою є соціальна та психологічна реабілітація особистості:

- процес відновлення соціального досвіду індивіда та розбудови соціальних зв'язків,
- встановлення норм поведінки,

НУБіП України

- активізація процесу комунікації,
- забезпечення емоційної стабільності особистості,
- активізація суспільного життя,
- відновлення соціального статусу особи,
- процес інтеграції у відкрите суспільство,
- розширення та поглиблення соціальних контактів особистості,
- включення в культуру,
- відновлення професійних якостей та навичок особи,
- відновлення соціального досвіду та соціальних функцій,
- відновлення та підтримання психічного, фізичного та духовного здоров'я знедолених верств населення;
- відновлення здатності особи до функціонування в соціальному середовищі, яка була обмежена або порушена з певних причин [6].

Соціально-психологічна реабілітація - це соціальний процес. При цьому сім'я, громада та команда компетентних фахівців є тими суб'єктами, які мають забезпечити цей процес.

Основним завданням соціально-психологічної реабілітації є пошук шляхів та реалізація повернення людини з певними обмеженнями, зумовленими особливостями психофізичного розвитку, до повноцінної участі у суспільному житті. У цьому контексті освітня, професійна чи медична реабілітація обов'язково повинна містити соціальну, тобто соціально-медичну, соціально-економічну та соціально-психологічну складову. Дуже важливо враховувати соціальний аспект у процесі реабілітації людини з особливими потребами [22].

Основними показниками ефективності соціально-психологічної реабілітації особи є :

- успішна адаптація особи до умов сімейного та суспільного життя
- успішне працевлаштування особи
- форми соціальної поведінки.

Психологічними умовами успішної соціальної реінтеграції є

НУБіП України

- зменшення вираженості та тривалості посттравматичних стресових розладів, спричинених порушеннями психофізичного розвитку

- формування у людини активних життєвих планів і перспектив

- формування та закріплення в житті людини відчуття захищеності, безпеки та комфорту [22].

Основною метою соціально-психологічної реабілітації дітей є розвиток у них здатності до самостійного життя, допомога в подоланні труднощів, викликаних порушеннями розвитку, допомога в протистоянні негативному впливу навколишнього середовища [17].

Комплексний підхід до процесу реабілітації вимагає залучення міждисциплінарної команди фахівців з метою подолання вищезазначених труднощів, до яких в основному відносяться: інформаційні, освітні, соціальні, соціально-діяльнісні, соціокультурні, просторові та екологічні труднощі [17].

За словами Н. Соціальна реабілітація - це частина соціалізації людини, якщо мова йде про дітей з особливими потребами. При цьому основним змістом соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами є їх соціальна інтеграція та допомога в усвідомленні та реалізації своїх невід'ємних прав [5].

Таким чином, соціально-психологічна реабілітація дітей з ООП - це процес, спрямований на зменшення вираженості та значущості для цієї категорії дітей порушень, що спричинили їм труднощі в житті, надання їм кваліфікованої допомоги в процесі реалізації життєвих намірів і цілей, а також зменшення негативних психологічних наслідків, викликаних порушеннями розвитку і труднощами, пов'язаними з безпекою їх життєдіяльності. Таким чином, вона спрямована на відновлення здатності дитини з ООП реалізувати себе як особистість.

Реалізації цього процесу сприяють активні соціальні зв'язки дитини, соціальна комунікація, можливість активно досліджувати навколишнє середовище, соціальна інтеграція дитини як найкраща альтернатива відчуттю соціальної ізоляції дітей з ООП.

Процес соціально-психологічної реабілітації дітей з ООП не буде ефективним без формування толерантного ставлення суспільства до людей з особливими потребами. Тому держава і суспільство повинні приділяти максимум уваги та зусиль для створення толерантного і комфортного середовища та соціуму для дітей і дорослих з особливими потребами.

Таким чином, соціально-психологічна реабілітація є важливою складовою інтелектуального, психологічного та соціального розвитку особистості дітей з особливими освітніми потребами і потребує ретельного підбору ефективного реабілітаційного інструментарію.

1.2. Особливості соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах

Проведення соціально-психологічної реабілітації в інклюзивно-ресурсних центрах (ІРЦ) полягає у відновленні оптимального рівня та характеру функціонування психологічних механізмів, що забезпечують соціальну активність дитини та її соціальну інтеграцію.

Комплекс заходів ІРЦ щодо забезпечення соціально-психологічної реабілітації дітей спрямований на відновлення та розвиток активності дитини як соціального суб'єкта, розвиток особистості дитини, яка здатна до вольових зусиль, мотивації діяльності та саморозвитку.

Соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими потребами полягає у сприянні їх адаптації до соціального середовища та підвищенні рівня самосвідомості, формуванні адекватного ставлення до своєї хвороби або фізичного дефекту, підвищенні здатності вирішувати психологічні проблеми, налагодженні стосунків з оточуючими. Багато захворювань можуть викликати у дітей психологічні розлади, які в свою чергу можуть стати причиною розвитку психічних порушень, що значно погіршують стан дитини та сприяють прогресуванню захворювання [9; 18; 73].

Соціально-психологічна реабілітація дитини має бути спрямована на

соціальну адаптацію дитини, незалежно від характеру її проблем, і є близькою до соціальної реабілітації дитини [1].

Соціально-психологічна реабілітація має дуже широкий спектр форм, методів, технологій, які повинні полегшити життя дітей з ООП та дозволити їм бути більш активними в навчальному процесі та в процесі своєї життєдіяльності в цілому.

До основних видів соціально-психологічної реабілітації дітей з ООП належать

- елементарну реабілітацію, яка включає заходи, спрямовані на відновлення найпростіших і елементарних навичок самообслуговування і пересування дітей;

- домашня реабілітація, яка об'єднує заходи, спрямовані на відновлення у дітей навичок виконання повсякденної побутової діяльності;

- освітня або соціально-педагогічна реабілітація, яка включає в себе корекційно-освітні та виховні заходи, спрямовані на засвоєння дітьми певної системи знань, норм і цінностей, що дасть їм змогу успішно функціонувати як повноцінним членам суспільства;

- освітню реабілітацію, яка є комплексом, що включає процеси здобуття необхідної дошкільної та загальної освіти для дітей з ООП, а також, за необхідності, різних рівнів і видів спеціальної освіти, перепідготовки для отримання нової професії. Освітню реабілітацію часто називають педагогічною реабілітацією, але її зміст ширший. У сучасних складних умовах розвитку держави та суспільства доступ людини до якісної освіти є важливим соціальним ресурсом, який забезпечує необхідний соціальний старт для розвитку та повноцінного існування дітей, а в подальшому їх соціальний розвиток, матеріальну самодостатність, достатній соціальний статус тощо;

- реабілітація сім'ї, яка передбачає здійснення соціально-педагогічних та психологічних заходів, спрямованих на відновлення звичних і нормальних функцій дитини в сім'ї, та також їх підготовку до самостійного і незалежного життя у сім'ї;

- рекреаційна або дозвіллєва реабілітація, яка сприяє реалізації духовних і творчих інтересів дітей, задоволенню їх потреб у фізичному розвитку та самовдосконаленні. Важливими елементами оздоровчої реабілітації є соціокультурна реабілітація дітей, здійснення фізкультурно-оздоровчих заходів;

- соціально-психологічна реабілітація, яка пронизує всі напрямки роботи з відновлення індивідуально-особистісного статусу дитини і має на меті відновлення, розвиток і навчання навичок і якостей, що дозволяють їй успішно пройти процес соціалізації, а також дати їй можливість ефективно включатися в різні сфери суспільних відносин [31; 79].

Соціальну реабілітацію слід розглядати як загальний результат реабілітаційних заходів, який може бути досягнутий лише шляхом поєднання дій за всіма вищезазначеними напрямами реабілітації, адже лише під час їх спільної реалізації можливе реальне та повне відновлення здатності дитини до соціального функціонування.

Соціально-психологічна реабілітація дітей з ООП на базі інклюзивно-ресурсних центрів забезпечується шляхом надання таких видів послуг: психолого-педагогічних; корекційно-розвиткових.

Психолого-педагогічні послуги - це групові та індивідуальні заняття для сприяння розвитку дитини з ООП [40; 72].

Корекційно-розвиткові послуги - це групові та індивідуальні заняття, спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення [11].

Надання психолого-педагогічних послуг на базі ІРЦ складається з групових та індивідуальних занять, спрямованих на розвиток дітей з особливими освітніми потребами. У свою чергу, надання корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення групових та індивідуальних занять, спрямованих на корекцію психофізичних порушень через розвиток особистості дитини з особливими освітніми потребами, пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення [80].

Групові та індивідуальні корекційно-розвиткові заняття проводяться для дітей з такими видами порушень психофізичного розвитку

- для сліпих та слабозорих дітей організовуються курси з розвитку навичок просторової орієнтації, розвитку мовлення, корекції розвитку, соціальної та побутової орієнтації, також ці діти відвідують курси з лікувальної фізкультури та ритміки;

- курси в даному випадку проводяться для глухих дітей та дітей зі зниженим слухом і в основному спрямовані на розвиток слухового сприйняття та постановку вимови дітей, розвиток слухо-зорово-тактильного сприйняття мовлення та постановку правильної, ритмічної вимови, ці діти також відвідують курси фізіотерапевтичного лікування

- діти з тяжкими порушеннями мовлення, заняття в даному випадку спрямовані на корекцію мовлення дітей, корекцію розвитку, з дітьми з порушеннями мовлення проводяться логоритмічні та фізіотерапевтичні заняття;

- із затримкою психічного розвитку дітей, корекційно-розвиткові заняття спрямовані на мовленнєвий розвиток дітей, а також заняття з ритміки та розвитку;

- порушення опорно-рухового апарату, в цьому випадку діти беруть участь у фізіотерапевтичних та корекційно-розвиваючих заняттях;

- діти з інтелектуальною недостатністю відвідують заняття з розвитку мовлення, соціально-побутового орієнтування, а також заняття з фізичної культури та ритмотерапії;

- діти з помірними та тяжкими порушеннями інтелекту відвідують заняття з психомоторного та сенсорного розвитку, а також логопедичну та ритмічну терапію;

- інтелектуальних порушень з розладами аутистичного спектру, діти з такими порушеннями повинні відвідувати заняття з психомоторного розвитку, сенсорного розвитку та сенсорної інтеграції, соціально-комунікативного розвитку;

- затримка психічного розвитку, пов'язана з розладами аутистичного

спектру, діти з цим видом розладів відвідують заняття, спрямовані на: розвиток психомоторики, їх соціальний та комунікативний розвиток, а також емоційно-мотиваційний розвиток [66; 67].

З дітьми цієї категорії групові заняття зазвичай тривають 35-40 хвилин, індивідуальні - 20-25 хвилин у спеціально обладнаних кімнатах ІРЦ, оснащених необхідним обладнанням та меблями.

Вибір індивідуальної або групової форми проведення корекційно-розвиткових занять залежить від ступеня тяжкості порушення розвитку дитини та її здатності до участі в груповій роботі і визначається індивідуальним планом розвитку, складеним фахівцями ІРЦ.

Групи для проведення групових корекційно-розвиткових занять комплектуються фахівцями ІРЦ, як правило, група складається з 2-6 дітей з однорідними порушеннями розвитку та рекомендаціями психолого-медико-педагогічної комісії.

Індивідуальні та групові корекційно-розвиткові заняття з дітьми з особливими потребами проводять такі фахівці ІРЦ

вчитель-дефектолог

корекційні педагоги (олігофренопедагоги, тифлопедагоги, сурдопедагоги, логопеди)

практичний психолог,

вчитель-реабілітолог.

Реалізація зазначених видів послуг ІРЦ має на меті

забезпечення соціалізації дітей з ООП, розвиток у них відповідних навичок та самостійності;

забезпечити розвиток навичок саморозвитку та саморегуляції дітей з ООП з урахуванням наявних знань, умінь і навичок комунікативної діяльності, становлення особистості дитини.

За результатами комплексної оцінки розвитку дитини з особливими потребами, проведеної на базі ІРЦ, про яку йшлося у попередньому підрозділі, складається висновок психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, який

зберігається в автоматизованій системі інклюзивно-ресурсних центрів. Цей висновок вважається базовим:

- розроблення індивідуальної програми розвитку дитини з ООП;
- надання психолого-педагогічних послуг дитині з ООП
- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП;
- продовження терміну здобуття загальної середньої освіти для осіб з ООП у разі потреби.

Висновок про комплексну оцінку розвитку дитини має містити інформацію про категорію (тип) особливих освітніх потреб дитини, тобто труднощі, які вона має в освітньому процесі [46; 68].

Надання психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП на базі ІРЦ полягає в організації систематичного кваліфікованого супроводу шляхом надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, які надаються фахівцями ІРЦ. Так, надання цих послуг складається з:

– соціалізації дітей з ООП, розвитку їх самостійності та відповідних навичок.

– навчання компенсаторних способів діяльності дітей з ООП як основної умови їх підготовки до навчально-виховного процесу в закладах освіти: дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та інших, спрямованих на забезпечення здобуття загальної середньої освіти;

– розвиток навичок саморозвитку та саморегуляції дітей з ООП з урахуванням наявного рівня розвитку їхніх знань, умінь і навичок виконання комунікативних видів діяльності, що впливають на формування особистості дитини.

Фахівцями ІРЦ визначаються напрямки та обсяги проведення соціально-психологічної реабілітації дітей з ООП на основі отриманих результатів проведеної на базі ІРЦ комплексної оцінки їх розвитку.

Обов'язковою умовою надання реабілітації є врахування індивідуальної програми реабілітації кожної дитини. Реабілітаційний процес переважно

здійснюється шляхом проведення індивідуальних або групових занять з дітьми [27].

Фахівці ІРЦ також надають рекомендації щодо складання, реалізації та, у разі необхідності, корекції індивідуальної програми розвитку дитини в контексті надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також щодо змісту, форм і методів навчання, створення необхідних умов для навчання залежно від виду та ступеня порушень розвитку дитини з ГРТ. Це включає забезпечення доступу до приміщень та особливостей робочого місця дитини, використання необхідних технічних засобів у разі потреби тощо [22].

Працівники ІРЦ надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з ООП, які відвідують навчальні заклади, але не отримують необхідної допомоги.

Таким чином, на базі ІРЦ доцільно здійснювати соціально-психологічну реабілітацію дітей з ООП з метою їх розвитку та корекції психофізичних порушень, які спрямовані на покращення процесу соціалізації та психічного стану і розвитку цієї категорії дітей.

Висновки до розділу 1

Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ) - установа, метою діяльності якої є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, у тому числі навчання у професійно-технічних та інших навчальних закладах, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Основною метою їх створення та діяльності є підтримка розвитку дітей з особливими освітніми потребами та надання консультативної і фахової допомоги батькам і навчальним закладам.

Визначення особливих освітніх потреб учнів здійснюється безпосередньо в інклюзивно-ресурсних центрах певною групою фахівців, які мають здійснити комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини.

За результатами комплексної оцінки фахівці ІРЦ складають програму соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими потребами.

Соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими потребами - це система заходів, спрямованих на

- відновлення, розвиток і утвердження соціального статусу особистості та її психологічних функцій, якостей і характеристик
- Захист психологічного здоров'я та соціального благополуччя дітей;
- Участь дітей з особливими потребами у повноцінній життєдіяльності, їх інтеграція в суспільні відносини на основі усунення обмежень життєдіяльності.

Основною метою соціально-психологічної реабілітації дітей є розвиток у них здатності до самостійного життя, допомога у подоланні труднощів, спричинених порушеннями розвитку, та допомога у протистоянні негативному впливу навколишнього середовища.

Соціально-психологічна реабілітація дітей в ІРЦ здійснюється шляхом проведення групових та індивідуальних занять з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, з метою розвитку дитини та корекції порушень розвитку шляхом використання засобів для розвитку мовлення, пізнавальної діяльності дітей та їх вольової сфери.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

РОЗДІЛ. 2.
ДІАГНОСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ

2.1. Організаційно-методичне обґрунтування програми дослідно-експериментальної роботи

З метою виявлення особливих освітніх потреб, визначення особливостей розвитку дитини, її сильних та слабких сторін, підготовки рекомендацій щодо організації психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг для дитини, а також рекомендацій щодо освітньої програми дитини, характеристики освітнього середовища, потреби в індивідуальній програмі розвитку, підготовки рекомендацій щодо організації навчально-виховного процесу дитини для адміністрації закладу освіти, педагогічних працівників, батьків дитини або законних представників.

Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини - це процес збору та інтерпретації кількісної та якісної інформації про розвиток дитини з метою визначення її особливих освітніх потреб, у тому числі коефіцієнта інтелекту, розроблення рекомендацій щодо освітньої програми, організації освітнього середовища, особливостей організації психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг відповідно до потенційних можливостей дитини [51].

Інклюзивно-ресурсний центр проводить повну оцінку не пізніше одного місяця з дня надходження письмового звернення батьків (одного з батьків) або законних представників дитини та/або особистої заяви дитини (для дітей віком від 16 до 18 років) про проведення повної оцінки та надання письмової згоди на обробку персональних даних дитини [19].

Повна оцінка проводиться фахівцями Інклюзивно-ресурсного центру в індивідуальному порядку за наступними напрямками

- оцінка фізичного розвитку дитини
- оцінка мовленнєвого розвитку дитини
- Оцінка когнітивної сфери дитини;
- Оцінка емоційно-вольової сфери дитини;
- Оцінка навчальної діяльності дитини.

Оцінка фізичного розвитку дитини має на меті визначити загальний рівень розвитку дитини, відповідність віковим нормам, розвиток дрібної моторики, характер рухів тощо. За результатами оцінки реабілітолог заповнює форму спостереження за дитиною [15].

Для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах використовуються різні методики: WISC-IV, Лейтер-3, Коннерс-3, CASD та RER-3.

Комплексна оцінка розвитку дитини здійснюється фахівцями інклюзивно-ресурсного центру індивідуально за такими напрямками

- Оцінка фізичного розвитку дитини - визначення загального рівня розвитку, відповідності віковим нормам, розвитку дрібної моторики, характеру рухів тощо. Оцінювання проводить вчитель-реабілітолог;

- Оцінка мовленнєвого розвитку дитини - визначення рівня розвитку та використання вербальної/невербальної мови, наявності мовленнєвих порушень та структури мовлення. Таке оцінювання проводить логопед та дефектолог.

- Оцінка пізнавальної сфери дитини - визначення рівня тренованості таких пізнавальних процесів, як сприйняття, пам'ять, мислення, уява, увага. Таку оцінку проводить практичний психолог.

- Оцінка емоційно-вольової сфери дитини - виявлення здатності дитини до вольових зусиль, схильності до девіантної поведінки та її причин. Оцінку проводить практичний психолог.

– оцінка освітньої діяльності дитини – визначення рівня сформованості знань, вмінь, навичок відповідно до освітньої програми або

основних критеріїв формування вмінь та навичок дітей дошкільного віку. Таку оцінку проводить вчитель-дефектолог [20].

На рис. 2.1 подано схему напрямів організації та здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

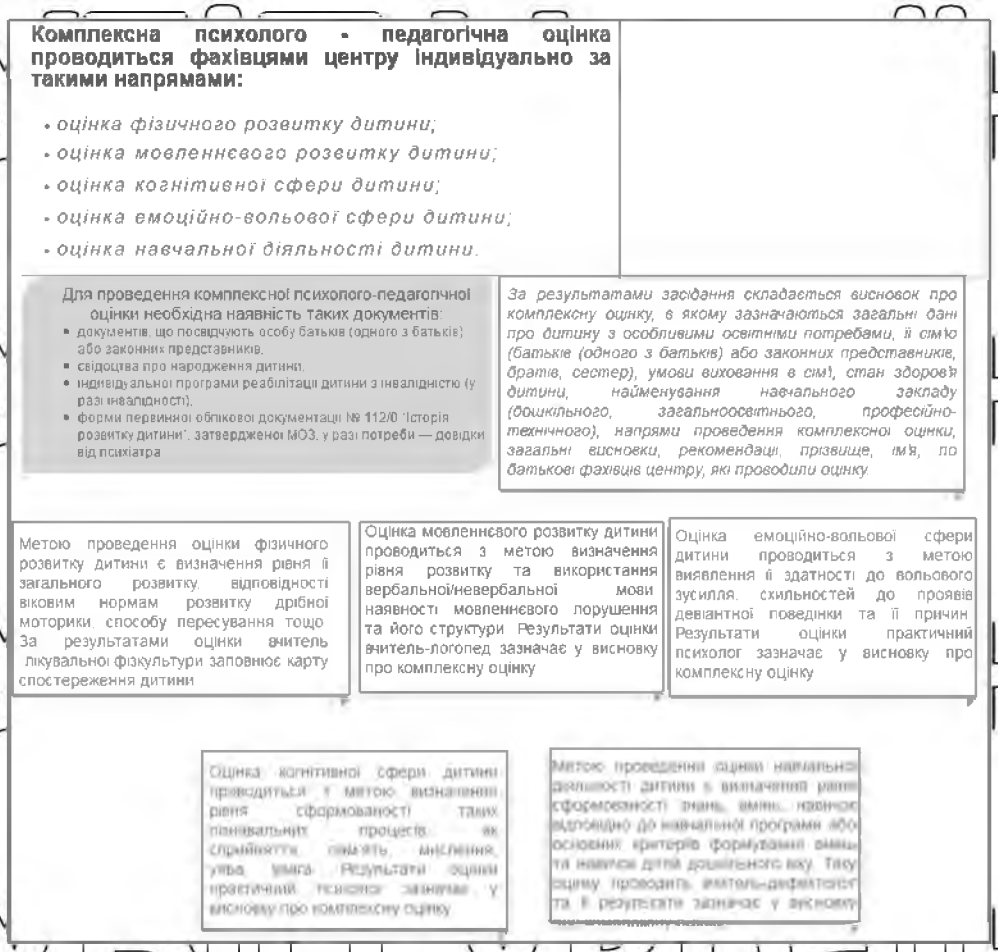

Рис. 2.1 Напрями організації та здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах

За потреби фахівці інклюзивно-ресурсного центру можуть провести повноцінну оцінку і за іншими напрямками, зокрема визначити рівень соціальної адаптації, стосунки з однолітками, дорослими.

Комплексна оцінка з підготовкою відповідного висновку завершується протягом 10 робочих днів.

Висновок про комплексну оцінку видається батькам (одному з батьків) або законним представникам дитини з особливими освітніми потребами, за зверненням яких вона проводилася, у двох примірниках, один з яких передається батьками (законними представниками) дитини до закладу освіти.

Висновок про проведену оцінку фіксується у відповідному журналі та зберігається в електронному вигляді в Інклюзивно-ресурсному центрі (сканована копія цього висновку).

У ньому міститься наступна інформація:

- загальні дані про дитину з особливими освітніми потребами, її сім'ю - батьків (одного з батьків)/законних представників, братів і сестер
- умови виховання в сім'ї
- стан здоров'я дитини
- назва навчального закладу (дошкільний, загальноосвітній, професійно-технічний)
- напрямки загальної оцінки
- загальні висновки, рекомендації
- прізвище, ім'я, по батькові експертів центру, які проводили оцінку.

Звіт складається у трьох примірниках

- два примірники для батьків дитини, на прохання яких воно проводилося
- третій зберігається в центрі.
- Він фіксується у відповідному щоденнику та зберігається:
- в електронному вигляді в центрі
- у відповідному навчальному закладі, в особовій справі дитини.

Вона є основою для розроблення програми індивідуального розвитку та психолого-педагогічної допомоги дитині, у якої фахівцями центру виявлено особливі освітні потреби [30].

У разі встановлення фахівцями інклюзивно-ресурсного центру наявності у дитини особливих освітніх потреб висновок про комплексну оцінку є підставою для розроблення індивідуальної програми розвитку та

надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг.

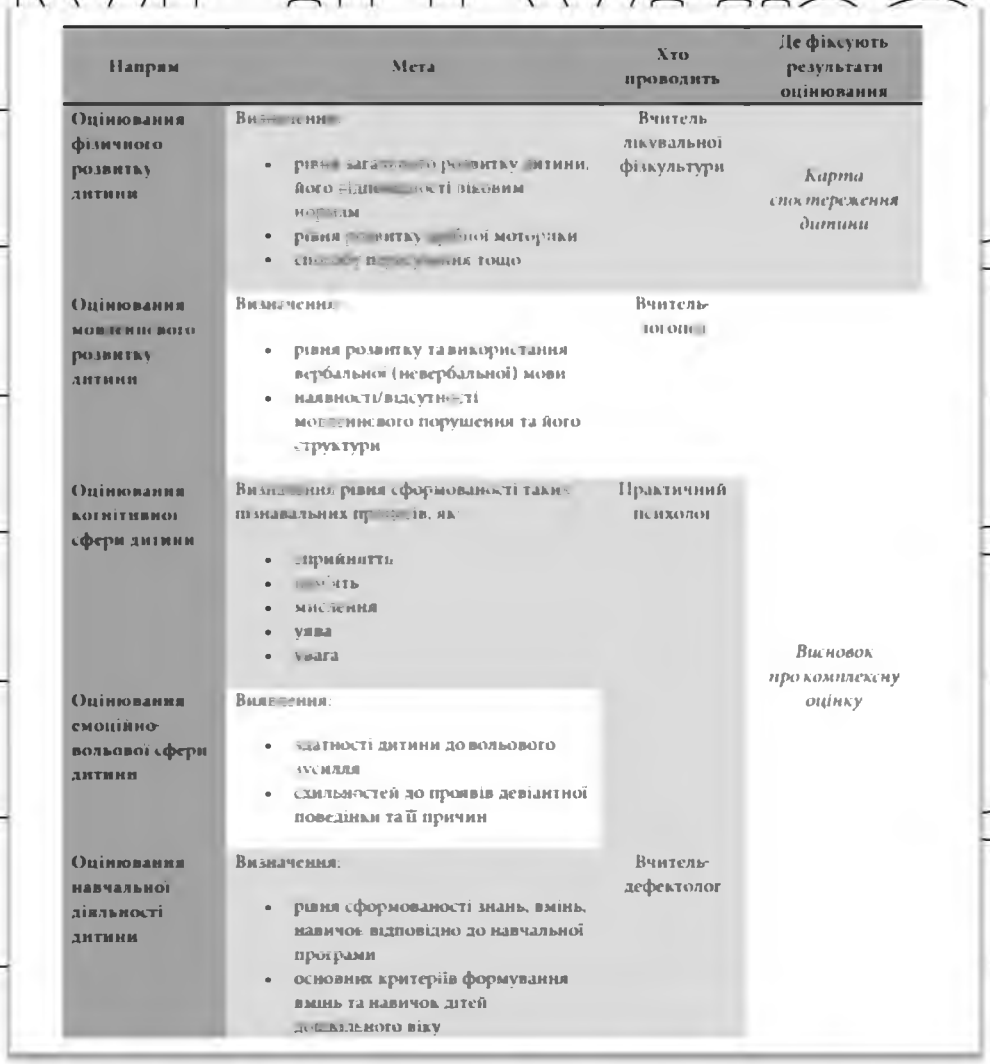

Напрям	Мета	Хто проводить	Де фіксують результати оцінювання
Оцінювання фізичного розвитку дитини	Визначення: • рівня загального розвитку дитини, його відповідності віковим нормам • рівня розвитку дрібної моторики • способу пересування тощо	Вчитель лікувальної фізкультури	*Карта спостереження дитини*
Оцінювання мовленнєвого розвитку дитини	Визначення: • рівня розвитку та використання вербальної (невербальної) мови • наявності/відсутності мовленнєвого порушення та його структури	Вчитель-логопед	
Оцінювання когнітивної сфери дитини	Визначення рівня сформованості таких пізнавальних процесів, як: • сприйняття • пам'ять • мислення • уява • увага	Практичний психолог	*Висновок про комплексну оцінку*
Оцінювання емоційно-вольової сфери дитини	Виявлення: • адаптності дитини до вольового зусилля • схильностей до проявів девіантної поведінки та її причин		
Оцінювання навчальної діяльності дитини	Визначення: • рівня сформованості знань, вмінь, навичок відповідно до навчальної програми • основних критеріїв формування вмінь та навичок дітей дошкільного віку	Вчитель-дефектолог	

Рис. 2.2. Особливості проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах

Перед зарахуванням дитини з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної або загальної середньої освіти може бути проведена повна оцінка. З метою створення умов для навчання дитини в такому закладі батьки (один з батьків) або законні представники дитини звертаються до інклюзивно-ресурсного центру за шість місяців до початку навчального року. На рисунку 2.2 схематично зображено особливості проведення повної оцінки психолого-педагогічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

НУБіП України

До проведення повної оцінки батьки (один з батьків) або законні представники дитини можуть звернутися до обраного ними закладу освіти із заявою про зарахування дитини [38].

Повторна повна оцінка фахівцями Інклюзивно-ресурсного центру проводиться у наступних випадках

переведення дитини з особливими освітніми потребами із закладу дошкільної освіти до закладу загальної середньої освіти

переведення дитини із спеціального дошкільного навчального закладу, спеціальної загальної середньої школи, закладу загальної середньої освіти до інклюзивної (спеціальної) групи у дошкільному навчальному закладі або інклюзивного (спеціального) класу у закладі загальної середньої освіти

надають рекомендації команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти, психолого-педагогічної комісії спеціального закладу загальної середньої освіти про наявність успіхів або труднощів у засвоєнні дитиною освітньої програми.

У разі незгоди батьків (одного з батьків) або законних представників дитини з особливими освітніми потребами з висновком комплексної оцінки вони можуть звернутися до уповноваженого структурного підрозділу з питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою щодо проведення нової комплексної оцінки республіканською, обласною, Київською та Севастопольською міськими психолого-педагогічними консультаціями.

Протягом 10 робочих днів з дня звернення батьків (одного з батьків) або законних представників відповідний структурний підрозділ з питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою зобов'язаний організувати проведення нової комплексної оцінки дитини з особливими освітніми потребами за місцем її проживання (перебування)/навчання або в іншому місці за попереднім погодженням з батьками (одним з батьків) або законними представниками.

НУБіП України

Повторна комплексна оцінка може проводитися за всіма або окремими напрямами залежно від освітніх потреб дитини з особливими освітніми потребами та наявної інформації про її розвиток.

За результатами повторної комплексної оцінки складається висновок повторної комплексної оцінки, який є підставою для розроблення індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами та надання їй психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Саме результати комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивно-ресурсних центрів на початку та наприкінці дослідно-експериментальної роботи слугуватимуть основою для проведення перевірочного та моніторингового етапів дослідно-експериментальної роботи.

2.2. Діагностика стану сформованості толерантного ставлення до дітей з інвалідністю в інклюзивному освітньому середовищі

На першому етапі дослідження для реалізації поставлених завдань ми використовували стандартний набір психодіагностичних методик, рекомендованих для використання в роботі з дошкільниками.

Завданням цього етапу дослідження було отримати максимально повну інформацію про хід психічного розвитку дитини. З цією метою нами застосовувалися такі методи як спостереження, анкетування вихователів і батьків, тестування, проектні методики [32; 33].

Ми аналізували результати спостереження і інформацію медичних карт, а так само інформацію дорослих, що взаємодіють з дошкільниками, результати діагностики психічного розвитку. Аналіз цих даних дозволив скласти уявлення про соціальну ситуацію розвитку дитини і про умови формування розвитку. Дані про розвиток кожної конкретної дитини були доповнені результатами тестування вихователів і педагогів дошкільного закладу, так само і їх батьків (за згодою).

НУБіП України

Аналізуючи результати комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах, ми ~~ск~~комплектували дві групи дошкільників.

До першої увійшли діти з нерівномірністю розвитку психічних функцій (поєднання «низький-високий»), а в другу – з низькими показниками деяких психічних процесів. З одного боку дана класифікація дозволяла звузити діапазон засобів розвитку міжфункціональних зв'язків, а так само ефективно взаємодіяти з батьками і вихователями при проведенні поглибленої діагностики. З іншого боку подібна класифікація не враховувала індивідуально-особові особливості дітей. Тому далі ми виділили критерії, роботи, що дозволяють визначити подальший напрям, з конкретною дитиною:

– збіг скарг і запитів вихователів і батьків щодо особливостей психічного розвитку дитини і результатів діагностики;

– не ідентичність результатів діагностики пізнавальних процесів у декількох дошкільників з оцінкою їх пізнавальної діяльності вихователями і педагогами;

– поєднання низьких параметрів розвитку психічних процесів і успішності (або неуспішності) засвоєння навчально-виховної програми закладу дошкільної освіти (ЗДО).

Відповідно до цих критеріїв була створена експериментальна група дошкільників, до якої увійшли діти з яскраво вираженою нерівномірністю розвитку пізнавальних процесів, з порушеннями дитячо-батьківських взаємин, з проблемами взаємодії з педагогами і вихователями.

Контрольна група була сформована нами з числа дошкільників, що мають такі ж параметри психічного розвитку, що і діти експериментальної групи.

Метою констатувального експерименту було вивчення динаміки психічного розвитку дітей дошкільного віку в конкретній соціокультурній ситуації. Для цього проводилося спостереження за поведінкою дітей під час

розвивальних занять а саме, за їх взаємостосунками з однолітками і вихователями.

Для вивчення взаємодії вихователів і педагогів додаткової освіти, а також батьків з дітьми використовувалися як стандартні, так і адаптовані тести і методики. Вихователі, педагоги і батьки не раз анкетувалися і тестувалися з метою з'ясування переважаючого стилю спілкування з дитиною (методика діагностики стилю взаємодії педагога з учнями (У. Симонова), а так само з ними працювали за допомогою тестів і проектних методик (ЦТО, «Неіснуюча тварина», «Моя сім'я», «Опитувальник батьківського відношення» В. Столін, А. Варга, «Шкала ступеня знедоленої людини дитини в сім'ї» та ін.) [70; 77].

Для реалізації поставлених завдань ми використовували стандартний набір психодіагностичних методик, рекомендованих для використання в роботі з дошкільниками. Завданням цього етапу дослідження було отримати максимально повну інформацію про хід психічного розвитку дитини. Для цих цілей нами застосовувалися такі методи як спостереження, анкетування вихователів і батьків, тестування, проектні методики. Ми аналізували результати спостереження і інформацію медичних карт, а так само інформацію дорослих, що взаємодіють з дошкільником, результати діагностики психічного розвитку. Аналіз цих даних дозволив скласти уявлення про соціальну ситуацію розвитку дитини і про умови формування розвитку. Дані про розвиток кожної конкретної дитини були доповнені результатами тестування вихователів і педагогів дошкільної установи, а так само їх батьків (за згодою).

Вивчалися дитячо-батьківські стосунки як за допомогою тестів, так і з допомогою діагностичних бесід і анкет. Аналіз цих даних дозволив співставити результати, що відображають процентне співвідношення рівнів психічного розвитку дошкільників. Результати констатувального експерименту представлені в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Результати конетатувального експерименту.

НУБіП України

Рівні розвитку	Фізичний розвиток (%)		Пізнавальні процеси (%)						Емоційно-вол. сфера (%)	Особистісний розв. (%)
	Широкі рухи	Тонка моторика	Сприйняття	Увага	Пам'ять	Уява	Мислення	Мова		
Низький	7, 52	31,4	7, 96	50,0	20,35	5,31	15,5	19,5	45,58	6,19
Середній	88,50	58,8	91,2	44,7	41,59	81,9	51,8	75,4	50,4	60,18
Високий	3, 98	9,73	0,88	5,31	38,05	12,8	4,8	4,87	3,98	33,63

З таблиці видно, що в нашій вибірці низький рівень розвитку уваги і емоційно-вольової сфери мають 50% дошкільників, в пізнавальних процесах мають проблеми з пам'яттю і мовою близько 20% дітей, з мисленням 15,5% дошкільників.

Результати, приведені в таблиці, наочно показують домінантність вікових параметрів розвитку для дошкільників. Значне число дошкільників мають середній рівень розвитку пізнавальних процесів, моторики, емоційно-вольового і особового розвитку. Мають високий рівень розвитку пам'яті 38% дошкільників, високим рівнем розвитку мислення володіють 32% респондентів, а також 33,6% дітей мають високий рівень особового розвитку.

Якісний аналіз результатів дослідження психічного розвитку дітей показав, що у більше 39% дошкільників спостерігається яскраво виражена нерівномірність розвитку вищих психічних функцій, більше половини дітей має проблеми в спілкуванні з дорослими, а близько 40% дітей випробовують дискомфорт на розвиваючих заняттях.

У таблицю не включені результати обстеження педагогів додаткової освіти і молодших вихователів, оскільки ці дані найбільш значущі для нас на етапі формуючого експерименту.

НУБіП України

Результати тестування інших фахівців ми враховували при роботі по формуванню міжфункціональних зв'язків в пізнавальних процесах у дітей експериментальної групи.

В ході психологічної діагностики дошкільників ми отримали наступні результати:

1. Рівень розвитку широких рухів у більшості відповідають нормі. Рівень розвитку процесів сприйняття і уяви у більшості дітей відповідає віковим параметрам.

2. Половина дітей (50%) мають низький рівень розвитку уваги і емоційно-вольової сфери (45,6%). У 15% дошкільників слабо розвинені процеси мислення. Як правило, ці діти мають труднощі в мовленнєвому розвитку. Тонка моторика слабо розвинена у більшості дошкільників (31,4%).

3. 38% досліджуваних дошкільників мають високий рівень розвитку пам'яті. Розумові процеси високо розвинені у третини (32,7%) обстежуваних дітей. Високий рівень розвитку особистості притаманний для 34% респондентів.

4. У 39% дошкільників спостерігається нерівномірність в розвитку пізнавальних процесів (поєднання показників «високий-низький»). У 73% дітей відмічені низькі показники розвитку деяких психічних процесів. При цьому ми відзначаємо, що вихователі і педагоги інтерпретують цей факт як звичайне явище.

5. 38% дошкільників виховуються у відносно благополучній соціальній ситуації розвитку: їх люблять; приймають такими, які вони є; знають їх потреби і задовольняють необхідні потреби. Майже 14% дітей з неповних сімей, а 10% дошкільників підсвідомо або усвідомлено відкидаються своїми батьками.

6. Згідно з результатами тестування більшості (60%) вихователів і педагогів під час навчальних занять використовують демократичний стиль спілкування, 14% використовують авторитарний стиль, а 26% педагогів ліберально відносяться до дитини, але в повсякденному житті стиль

спілкування з дітьми індивідуальний(Рис. 1.1). В результаті спостережень нами встановлено наступний факт: один вихователь приймається дитиною повністю, а інший або частково, або повністю відштовхується. З боку педагогів додаткових утворень чи інших відмінностей не встановлено.

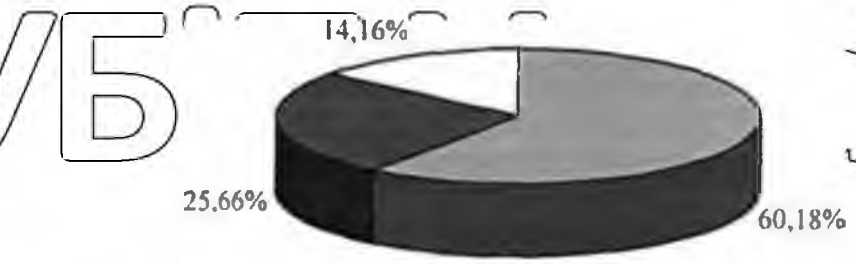

Рис. 1.1. Стилі взаємодії вихователів з дітьми

На першому етапі дослідження нами був проведений якісний аналіз результатів психологічної діагностики. Ми інтерпретували як результати спостереження за дітьми, так і результати спостереження за взаємодією дітей і вихователів в групі, та так само взаємини батьків і співробітників дитячої установи.

Якісний аналіз результатів спостереження показав, що діти з низьким рівнем розвитку пам'яті і або уваги, відчувають дискомфорт на заняттях з розвитку мовлення, з основ читання і заняттях з математики. Дошкільники, яким важко дати відповіді на питання пізнавального характеру, мають низькі показники розвитку мислення і мови. Цікавий, що велика частина дітей з низькими параметрами емоційно-вольового розвитку або виховуються в сім'ях, де хоч би одному з батьків властивий авторитарний стиль спілкування, або це дитина з неповної сім'ї.

Дошкільники, які мають нерівномірність в розвитку пізнавальних процесів, частіше бентежаться при відповідях на питання педагогів і вихователів, мають вищі показники тривожності. Крім того, такі діти

виховуються в сім'ях, де батьки застосовують різні стилі спілкування з дитиною. (Наприклад, мама авторитарна, а тато відноситься до дитини як до кумира). Дані дошкільники зазнають труднощі при організації колективної роботи, у тому числі й ігор. Найчастіше таких дітей вихователі відзначають як здібних в якійсь певній діяльності.

Спостереження показали, що діти з нерівномірністю розвитку пізнавальних процесів легше встановлюють контакт з психологом, ніж діти з низькими показниками розвитку певних властивостей психіки.

Аналіз результатів підготовленості до школи дітей з нерівномірністю розвитку пізнавальних процесів засвідчує, що на рівень підготовки можуть впливати як стосунки дорослих і дітей, так і мотивація самої дитини. Низькі параметри розвитку пізнавальних процесів у дошкільників в більшості випадків впливає лише на інтелектуальну складову готовності до школи.

З'ясувалося, що у дітей з низькими показниками розвитку мисленнєвих процесів розвиток носить компенсаторний характер. Він відбувається за рахунок збільшення об'єму пам'яті і розвитку уяви. Це підтверджують такі висловлювання дітей, як «я більше прагну запам'ятати на занятті», «я придумую з цими цифрами віршики», «мама говорить, що у мене пам'ять хороша, ось я і вчу як вірш». Батьки, як правило відповідають на питання логічніше: «Треба більше повторювати разом», «я прошу розповісти, що нового дізнався на занятті», « ми на ніч казки придумуємо про нові букви». Педагоги і вихователі стверджують, що батьки повинні більше займатися з дітьми: заучування віршів і пісень, читати дитячу літературу. Тоді, на їх думку, дитина буде більше знати і йому не буде нудно на занятті. Таким чином, і дорослі, і діти орієнтування об'єму пам'яті і розвиток уяви. Поглиблена діагностика показала, що така технологія розвитку пізнавальних процесів пов'язана з індивідуально-особистісними показниками, а саме з особливостями темпераменту і нервової системи.

Надалі ми використовували цю технологію на розвивальних заняттях з дітьми експериментальної групи. Під час аналізу умінь і дій дітей з низькими

показниками розвитку уваги ми з'ясували, що низькі показники розподілу уваги компенсуються умінням класифікувати предмети за двома ознаками, а навички порівняння предметів допомагають підвищити стійкість уваги. Крім того, спостерігаючи за діяльністю дітей на заняттях, нами встановлено, що збільшення обсягу короткотривалої пам'яті істотно впливає на функцію уваги. Тому при психолого-педагогічному супроводі розвитку пізнавальних процесів необхідно враховувати показники концентрації уваги (вони повинні бути достатньо високими) і мотивацію дитини:

– А минулого разу ви не так картинки клали!

– А ви візьмете мене ще гратися?

Ці діти мали достатньо високі показники розвитку пізнавальних процесів в цілому, але якісна характеристика їх відрізнялася від інших дітей. Продуктивність пізнавальної діяльності забезпечувалася за рахунок високої концентрації уваги. Цікаво, що всі ці діти схильні до меланхолійного типу темпераменту, а також мали високий рівень тривожності. Тому ми вважаємо, що така технологія психолого-педагогічного супроводу пов'язана з особливостями індивідуально-особистісного розвитку.

Результати спостереження за дітьми показали, що при низьких показниках розвитку пам'яті ефективною є робота по розвитку логічного мислення Особливо чітко це простежується при виконанні таких завдань, як «Продовж ряд», «Склади казку», «Закінч малюнок» тощо. Пояснення дітей під час роботи над тестом (10 слів) зводяться до такого механізму: якщо картинки розкласти за кольором, то їх легко запам'ятати або розкласифікувати на «живі» і «не живі» предмети. Ці способи пізнавальної діяльності стали самими стійкими протягом всього експерименту. Це дозволило нам зробити припущення про стильові характеристики пізнавального розвитку.

Аналіз літератури показав, що низькі показники розвитку уяви компенсуються за допомогою навчання дітей складної ігровий діяльності [74]. Ми використовували цей факт при психолого-педагогічному супроводі. У даній ситуації необхідна допомога батьків і педагогів. Від педагогів була

потрібна допомога по залученню дитини в гру з іншими дітьми. А від батьків допомога в здійсненні зворотного зв'язку в заучуванні правил гри.

Згідно із спостереженнями батьків і вихователів, і на підставі результатів власних спостережень за дітьми в процесі занять, ми розробили систему психолого-педагогічного супроводу розвитку уяви у дошкільників. Вона включає не тільки, індивідуальні заняття з дитиною, але і організацію спільних з дорослими ігор. Метою такої роботи стало навчання батьків і дітей ефективному спілкуванню. Для цього ми використовували коректувальні ігри М. Панфілової.

Всі вищеперераховані результати дозволили нам скласти програму психолого-педагогічного супроводу розвитку пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку, спираючись на індивідуальний досвід дошкільника і його потенціал.

Проте результати першого етапу дослідження не дозволили визначити умови розвитку пізнавальних процесів з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей дитини. Тому на другому етапі дослідно-експериментальної роботи ми виділили наступні критерії розвитку досліджуваної проблеми:

– успішність засвоєння навчально-виховної програми на фоні неоднозначності інтерпретації результатів психологічної діагностики пізнавальних процесів;

– адекватний психологічний стан дитини при зіткненні з проблемами засвоєння навчального матеріалу;

– адекватна реакція дитини на особливості власної пізнавальної діяльності;

– психологічно комфортний стан дошкільників в умовах активізації пізнавальної діяльності.

Дані критерії дозволили проаналізувати особливості індивідуально-типологічного розвитку дитини і можливі шляхи розвитку міжфункціональних зв'язків в даній конкретній ситуації.

НУБіП України

У зв'язку з цим на другому етапі дослідно-експериментальної діяльності нами ставилися наступні завдання:

1. Проаналізувати індивідуально-типологічні особливості дошкільників в ситуації активної пізнавальної діяльності.

2. Проаналізувати стосунки дітей і батьків та взаємодію вихователів з дітьми під час занять.

3. Визначити основні технології психолого-педагогічного супроводу розвитку пізнавальних процесів.

Отримані результати дозволили чіткіше визначити змістовий аспект психолого-педагогічного супроводу розвитку пізнавальних процесів. А саме, в яких умовах супровід йде по шляху формування когнітивного стилю, в які особливості індивідуально-особистісного розвитку. Іншими словами, ми досліджували варіанти формування і розвитку міжфункціональних зв'язків з опорою на індивідуально-особистісний потенціал дошкільника.

При вирішенні даних завдань ми за допомогою вихователів і педагогів додаткової освіти спостерігали за дітьми під час пізнавальної діяльності. Нами пропонувалися певні ситуації, які дозволяли дитині проявити свої індивідуально-типологічні особливості. Наприклад, такі завдання як «Знайди зайве», «Розклади по групах», «Знайди 10 відмінностей» тощо.

Оскільки дорослим давалась установка на розкриття індивідуально-типологічних особливостей дитини, то вони мало концентрувалися на власному стилі спілкування з дошкільниками. Це дозволило нам, зробити висновки відносно взаємодії з дитиною і відношення дорослого до даної ситуації. Як правило вихователі намагалися ставити питання, направляти дитину: «Давай знайдемо пару», «А чому ти поклав сюди?» Батьки, перш за все, давали оцінку діяльності: «Ти у мене якийсь несамостійний, нумо допоможу» або «Ти знайшла тільки 5 відмінностей, а де ще три», або «Я не думала, що ти цього не знаєш».

Враховуючи результати первинної діагностики, ми із слів батьків і вихователів склали уявлення про соціальну ситуацію розвитку кожного

дошкільника. З'ясувалося, що 26,3% дошкільників виховуються в неповній сім'ї. При цьому дві мами демонстрували відношення відчуження. Такі діти відчували дискомфорт, демонструючи незадоволеність собою або відмовлялися від подальшого виконання завдань. Очевидно, що в цій ситуації пізнавальний розвиток дитини пов'язаний з умовами виховання. У інших випадках, більшість мам відносяться до дітей як до кумирів сім'ї. Дошкільники в ситуації сумніву відчували незадоволення собою і намагалися показати свої переваги в інших завданнях або просили допомоги у дорослого. Цікаво, що батьки з такими дітьми підтримують демократичний або ліберальний стиль відносин. Цей факт дозволив нам припустити, що умови виховання дитини в сім'ї пов'язані співвідношенням вихователів до даного дошкільникові. Виходячи з цього, ми зробили висновок про те, що при взаємодії з даними дітьми вихователі і педагоги роблять акцент не тільки на індивідуально-типологічних особливостях дитини, але і на особливостях соціальної ситуації розвитку.

Таким чином, результати спостереження за дітьми з неповних сімей доводять, що ці дошкільники психологічно не відчувають комфортного стану і неадекватно реагують на власні особливості.

Аналіз особливостей індивідуально-типологічного розвитку дошкільників показав, що 73,6% дітей в ситуації активної пізнавальної діяльності успішно справилися із завданнями. Продемонстрували адекватну реакцію під час сумніву 36,8% дітей: Адекватно оцінили свої здібності 71% дошкільників. Необхідно відзначити, що стиль взаємодії дорослих з даними дітьми досить різноманітний.

Таким чином, результати констатувального експерименту дозволили розподілити дошкільників за трьома групами, що характеризує напрями психолого-педагогічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку: як система індивідуально-особистісного розвитку; як система пристосування до соціальної ситуації розвитку; як стиль пізнавальної діяльності.

НУБіП України

На підставі отриманих даних ми розробили технологію психолого-педагогічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів дошкільників, де враховано особливості взаємодії дітей і дорослих у конкретній ситуації розвитку та індивідуально-особистісний потенціал дитини. Це і склало суть третього етапу дослідно-експериментальної діяльності.

Висновки до розділу 2

Завданням констатувального етапу експериментального дослідження було отримати максимально повну інформацію про стан психічного розвитку дітей з ООП. Аналізуючи результати комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах, ми скомплектували дві групи дошкільників.

Експериментальна група дошкільників, до якої увійшли діти з яскраво вираженою нерівномірністю розвитку пізнавальних процесів, з порушеннями дитячо-батьківських взаємин, з проблемами взаємодії з педагогами і вихователями. Контрольна група була сформована з числа дошкільників, що мають такі ж параметри психічного розвитку, що і діти експериментальної групи.

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було вивчення динаміки психічного розвитку дітей дошкільного віку в конкретній соціокультурній ситуації. Для цього проводилося спостереження за поведінкою дітей під час розвивальних занять а саме, за їх взаємостосунками з однолітками і вихователями.

Ми виділили наступні критерії розвитку дітей для вирішення досліджуваної проблеми:

– успішність засвоєння навчально-виховної програми на фоні неоднозначності інтерпретації результатів психологічної діагностики пізнавальних процесів;

– адекватний психологічний стан дитини при зіткненні з проблемами засвоєння навчального матеріалу;

– відповідна реакція дитини на особливості власної пізнавальної діяльності;

– психологічно комфортний стан дошкільників в умовах активізації пізнавальної діяльності.

Дані критерії дозволили проаналізувати особливості індивідуально-типологічного розвитку дитини і можливі шляхи розвитку міжфункціональних зв'язків в даній конкретній ситуації.

Результати спостереження за дітьми з неповних сімей доводять, що ці дошкільники психологічно не відчувають комфортного стану і неадекватно реагують на власні особливості.

Аналіз особливостей індивідуально-типологічного розвитку дошкільників показав, що 73,6% дітей в ситуації активної пізнавальної діяльності успішно справилися із завданнями, продемонстрували адекватну реакцію під час сумніву 36,8% дітей. Адекватно оцінили свої здібності 71% дошкільників. Необхідно відзначити, що стиль взаємодії дорослих з даними дітьми досить різноманітний.

Таким чином, результати констатувального експерименту дозволили розподілити дошкільників за трьома групами, що характеризує напрями психолого-педагогічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку як: система індивідуально-особистісного розвитку; система пристосування до соціальної ситуації розвитку; стиль пізнавальної діяльності.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

РОЗДІЛ 3.
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВИОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ

3.1. Обгрунтування та впровадження експериментальної технології соціально-педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах

На підставі отриманих на констатувальному етапі експерименту даних ми розробили технологію соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів соціобуття дошкільників, де враховано особливості взаємодії дітей і дорослих у конкретній ситуації розвитку та індивідуально-особистісний потенціал дитини. Це і склало суть третього етапу дослідно-експериментальної діяльності.

Розробка технології мала на меті створення системи комплексних занять з дошкільниками, що дозволило б підтвердити гіпотезу: формування міжфункціональних зв'язків в пізнавальних процесах відбувається засобами особливої організації взаємодії дитини і навколишнього середовища з урахуванням індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності.

Експериментальна технологія – це лише орієнтир для формування і розвитку індивідуально-особистісного потенціалу дитини. Вчитель-реабілітолог спільно з вихователями і батьками, тобто авторитетних дорослих, створює умови, які сприяють розвиткові здібностей дошкільника.

У вчителя-реабілітолога існує можливість творчого підходу до організації умов виховання і розвитку, оскільки у кожної конкретної дитини соціальна ситуація розвитку різна. При розробці програми центром уваги були динаміка індивідуально-психологічних особливостей розвитку дошкільника і можливості реалізації внутрішнього потенціалу дитини. На наш погляд,

ралізація поставленої мети стане можливою завдяки формуванню міжфункціональних зв'язків в пізнавальних процесах у дошкільників, що відображають індивідуальність і соціальну ситуацію розвитку.

Дитина сприймає світ за допомогою авторитетного дорослого й у тяжкій ситуації потребує їхньої підтримки і допомоги. Такі (близькі) дорослі відповідальні за повноцінний розвиток маленької особистості. Вони повинні орієнтуватися на позитивні сторони психічного розвитку, оскільки є організаторами життя дитини.

Виходячи з цього, ми вважаємо, що розвиток пізнавальної сфери дошкільника забезпечується грамотною організацією освітнього середовища, умовами соціальної взаємодії. Ефективність взаємодії, згідно Н. Сальниковою, полягає в перетворенні спонтанних реакцій дитини в конструктивні [64]. Це досягається ляхом створення емоційного фону спілкування з дорослими (батьками, вихователями та ін.). Вивчення стилів спілкування, особливостей реагування індивідуально-типових відмінностей дітей і дорослих дозволяє подолати негативні наслідки розвитку в пізнавальній сфері.

Критеріями ефективності технології є зміни емоційного стану у дітей, поліпшення відносин між батьками і дітьми, зміни в мотивації навчання, появі інтересу до занять, зниження скарг вихователів і педагогів в адресу конкретної дитини.

Технологія соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів соціобуття дошкільників охоплює комплексну реабілітаційну діяльність вчителя-реабілітолога ІРЦ у поєднанні індивідуальної і групової форм роботи з дітьми і дорослими.

Комплексну реабілітаційну діяльність вчителя-реабілітолога ІРЦ охоплює роботу відразу в трьох напрямах: з дитиною, з вихователями і з сім'єю. Безумовно, завдання діяльності вчителя-реабілітолога кожного з напрямів різні, але мета – одна: допомогти дитині відчути свої можливості і навчитися долати життєві труднощі. Тому, ми вважаємо, що соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів дошкільників є

такою організацією освітнього середовища, яке дозволяє реалізувати індивідуально-особистісний потенціал дитини.

Основна мета індивідуальної роботи з дитиною – це відновлення її зв'язків зі світом з подальшим включенням в соціум. Таким чином формування міжфункціональних зв'язків в пізнавальних процесах охоплює відновлення або оновлення зв'язків дитини зі світом. Оновлення полягатиме в знятті несприятливих тенденцій розвитку.

Групова робота з дітьми дозволяє показати дошкільникові різні способи подолання труднощів. Проте якщо існують проблеми не тільки у пізнавальній сфері, то ефективніше індивідуальні заняття. Групова робота з дорослими, найчастіше, вирішує завдання психологічної освіти і профілактики несприятливих тенденцій розвитку дитини. Необхідно відмітити, що ми опиралися на наступні принципи роботи:

– комплексний підхід до психічного розвитку дошкільника;

– пріоритет інтересів дитини;

– індивідуальний психолого-педагогічний супровід із врахуванням особливостей ситуації розвитку дитини;

– рекомендаційний характер порад супроводжуючого.

Метою технології соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів соціобуття є формування міжфункціональних зв'язків в пізнавальних процесах дошкільників при діагностуванні недостатності або нерівномірності їх розвитку.

Дана технологія покликана вирішувати наступні завдання:

– забезпечити адекватні умови розвитку пізнавальних процесів у дошкільників за допомогою формування між функціональних зв'язків;

– формувати ефективні технології розвитку пізнавальних процесів для реалізації індивідуально-особистісного потенціалу;

– виробити адекватні способи сприйняття і засвоєння навчального матеріалу в конкретній соціальній ситуації розвитку.

НУБіП України

Технологія складається з декількох блоків, кожен з яких має на меті формування міжфункціональних зв'язків між визначеними пізнавальними процесами. В блок входять методичні рекомендації щодо застосування вправ для розвитку певної сфери пізнання, тематичне консультування батьків, вихователів і педагогів. У блоці передбачено етапи формування міжфункціональних зв'язків, які визначають порядок взаємодії між всіма учасниками процесу:

- відчуття незадоволеності, що випробовується дитиною, видозмінюється психологом в процесі рефлексії;
- пошук проблеми і її причин вимагають співпраці професіоналів і батьків;
- планування психологом відновлюваних дій приводить до нарощування ресурсів або до заміщення;
- здійснення запланованих дій на практиці веде до формування адекватної самооцінки.

Методичне забезпечення даної технології зумовлене соціально соціально-психологічними особливостями дітей та педагогічними особливостями конкретного закладу дошкільної освіти (у Додатку В. подано приклади ігор і вправ на корекцію пізнавальної сфери дітей з ООП).

Оцінка результативності занять з дошкільниками полягає в зниженні скарг з боку вихователів і батьків, а також зміні характеру емоційних переживань при утрудненнях і успішності засвоєння програми навчально-виховного процесу ЗДО.

Активізація пізнавальної діяльності дітей на індивідуальному занятті досягалася шляхом відбору відповідного змісту, методів і прийомів, форм організації розвиваючої діяльності. Завдання фахівця викликати у дітей інтерес до заняття, створити у них стан захопленості, розумової напруги, направити зусилля на усвідомлене освоєння знань, умінь і навиків. Досвід показує, що інтерес до заняття великою мірою пов'язаний з тим, чи розуміє дошкільник, навіщо йому потрібні ті або інші знання, чи бачить він

можливість їх застосування. Тому завдання дорослого полягає в тому, щоб зацікавити дітей змістом заняття, пов'язати його з практичною діяльністю.

Розробляючи зміст і методику занять, ми прагнули враховувати ряд умов:

1) розвитку пізнавальної активності сприяє така організація навчання, при якій дитина залучається до процесу самостійного пошуку і відкриття нових знань, вирішує завдання проблемного характеру;

2) інтелектуальна і практична діяльність дитини на занятті повинна бути різноманітна, оскільки одноманітність інформації і способів дії швидко викликає нудьгу і знижує активність;

3) слід постійно міняти форми питань, завдань, стимулювати пошукову діяльність дітей, створюючи атмосферу напруженої колективної роботи;

4) зміст занять повинен бути важким, але посильним.

Ми вважаємо, що спонукають розумову і пізнавальну активність питання і завдання:

– на встановлення схожості і відмінності (чим схожі і не схожі хвойні і листяні дерева, квадрат і трикутник, книга і зошит?); чим менш очевидна відмінність і схожість, тим цікавіше за нього виявити;

– на пояснення способу дії і осмислення отриманих результатів (як ти дізнався, що в банці і в глеку води порівну? Як ти ліпитимеш лисицю? Що ти дізнався, виконавши завдання?);

– пов'язані з міркуванням, встановленням причинно-наслідкових зв'язків (чому ці предмети плавають, а ці тонуть? Чому у качки на лапках перетинки, а у курки їх немає?);

– що припускають прогнозування результатів дії (що буде, якщо змішати жовту і зелену фарби? Що відбудеться, якщо розрізати по цій лінії до кінця?);

НУБіП України

– на підтвердження або спростування висунутих положень прикладами з особистого досвіду (де ви це бачили? Де це може стати в нагоді цей прийом?)

При організації занять враховувалося також, що великий інтерес викликають проблемні ситуації типу «Подобається – не подобається. Що можна змінити?»

При організації даної роботи отримані добрі результати в розвитку пізнавальних здібностей дітей. Діти краще підготовлені до шкільного навчання, відбувається інтенсивний розвиток логічного мислення і гармонізується індивідуальна траєкторія розвитку дошкільника.

Розглянемо докладніше зміст блоків технології соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів дошкільників з ООП.

Перший блок називається «Заняття з дітьми із низьким рівнем розвитку сприйняття». Він включає конспекти занять з дошкільниками, направленні на розвиток творчої уяви і оригінальності мислення; формування навичок спілкування у дітей з дорослими, і дорослих – з дітьми; розвиток емпатії у дітей і дорослих.

В ході дослідницької діяльності і на підставі аналізу літературних джерел ми прийшли до висновку, що у дітей дошкільного віку можна сформувати міжфункціональні зв'язки при низьких параметрах розвитку сприйняття за допомогою формування смислової уяви, навиків самоконтролю і корекції дитячо-батьківських відносин.

Отже, в даному випадку передбачається активна допомога батьків і вихователів. Батьки беруть участь в декількох заняттях з дітьми. Вихователі допомагають відпрацьовувати навики самоконтролю. Ми розробили 10 занять з дитиною, які б , на нашу думку, допомогли у вирішенні поставлених завдань.

Вихователям був рекомендований список ігор і вправ для розвитку навиків самоконтролю. Батьки повинні здійснювати так званий «зворотний зв'язок» з вчителем-реабілітологом, а потім взяти участь в декількох заняттях. У нашому дослідженні це були два передостанні заняття з дитиною. Крім того,

батькам і дітям давалося домашнє завдання на придумування тематичних казок, які відображали емоційний стан дитини в час і після занять.

Ми працювали з дошкільниками впродовж шести місяців. Перших два місяці ми детально вивчали соціальну ситуацію і умови їх розвитку дітей, дитячо-батьківські відносини, стиль спілкування вихователів з даними дошкільниками [74]. Крім того, знайомство з дитиною дозволило нам скласти перелік найбільш ефективних методів взаємодії з нею. В процесі взаємодії протягом чотирьох місяців спілкування ми фіксували всі зміни, що відбуваються, в емоційному стані дитини, в його світогляді.

Заняття були направлені на розвиток зорово-слухової уваги і пам'яті, а так само на розвиток навичок спілкування з дорослими. Для цього проводилися спільні розвивальні ігри «Знайди свою квітку», «Кільце», «Знайди свою дитину». Присутність мами на занятті спочатку бентежила дітей, а потім вони почали учити мам грати в ігри і оцінювати їх дії. При цьому спочатку оцінка дій батьків була негативна: «Ну, що ж ти мам! Он-то відкрий!». У міру збільшення позитивного відношення з боку мами, дитина теж надавала їй підтримку.

Таким чином, в результаті таких занять відбувалися зміни не тільки в емоційних переживаннях дітей і їх успіхах в пізнавальній діяльності, але і змінювалися дитячо-батьківські взаємини.

Другий блок – «Заняття з дітьми із низьким рівнем розвитку уяви» складається з конспектів занять, опису взаємодії з вихователями і батьками, варіантів повчальних семінарів для педагогічного колективу дошкільної установи, а також включає зразкову тематику засідань батьківського клубу з даної проблеми.

Недорозвинення процесу уяви в дошкільному віці практично непомітні для батьків дитини. Проте це може істотно ускладнити її навчання. Ми пропонуємо за допомогою збільшення словникового запасу, способів запам'ятовування і поступового ускладнення ігрової діяльності допомогти дошкільникові підготуватися до шкільного навчання [75].

Без участі вихователів і батьків ефективність занять досить низька. Тому ми розробили варіанти навчальних семінарів для вихователів і педагогів дошкільних закладів з метою підвищення ефективності взаємодії з дітьми з ООП.

Для того, щоб зацікавити батьків і показати їм значущість складнощів, які має дитина, ми пропонуємо відповісти на питання про особливості гри їх дітей, про іграшки, що наявні в будинку. Дана інформація дозволяє проаналізувати умови і стимуляцію розвитку уяви в дитячо-батьківських відносинах, а також показати деякі вправи, необхідні в даній ситуації.

У нашому дослідженні дошкільники, що відчували дискомфорт і труднощі при виконанні завдань на розвиток уяви, мали складнощі і в організації ігрової діяльності. Тому ми детально розпитали батьків про особливості дитячої гри. Отриману інформацію ми взяли до відома і використовували її при розробці групових занять. (Ми вважаємо, що в даній ситуації ефективніше буде робота в групі).

З'ясувалося, що дошкільники мають обмежений доступ до іграшок, оскільки є матеріально-побутові складнощі. Крім того, такі діти чітко ділять іграшки на улюблених і нелюбимих, навіть в групі дитячого саду. Як правило, нелюбимими вони називають ігри, в яких необхідно активно використовувати мову. Улюблена гра у всіх обстежуваних дітей «Зроби так само». Цікаво, що на питання «Ти знаєш ігри за правилами?» ці дошкільники відповідають ствердно, але розповісти про них не можуть. Ці факти указують на особливі умови розвитку пізнавальної активності дітей. Тому ми припустили, що низькі параметри рівня розвитку уяви частково пов'язані з показниками пристосування до конкретної ситуації розвитку. Отже, необхідно було так організувати освітнє середовище, щоб врахувати сильні сторони пізнавального розвитку дошкільника з ООП.

Заняття з дітьми проходили в ігровій формі, у вигляді діалогу, метою якого було придумування нових правил для улюблених ігор або придумування нових слів для спілкування з улюбленою іграшкою.

НУБіП України

Треба відзначити, що дошкільники із задоволенням приходять на заняття до вчителя-реабілітолога, пояснюючи це можливістю поговорити з дорослим про іграшки та ігри. На наш погляд, така ситуація підтверджує думку про те, що в даний час відбувається редукція ігрової діяльності. У зв'язку з цим, можна говорити і про зрідненість словникового запасу дитини.

Третій блок програми «Заняття з дітьми із низьким рівнем розвитку пам'яті» включає опис занять з дошкільниками, схему взаємодії з батьками і вихователями, а також умови розвитку індивідуальних особливостей дошкільника з ООП.

Дошкільний вік – вік інтенсивного розвитку мнестичних процесів. Проте не всі види і типи пам'яті розвиваються рівномірно, тому дитина відчуває дискомфорт в процесі навчання і розвитку. Для подолання цього, на нашу думку, необхідно враховувати індивідуально-типологічні особливості дитини. В цьому випадку формування міжфункціональних зв'язків носить компенсаторний характер. Компенсувати малий об'єм пам'яті можна за допомогою розвитку логічного мислення, а так само при навчанні дитини планувати і організовувати свою діяльність [77].

Ми скористалися стандартною класифікацією типів темпераменту і пропонуємо наступні напрями роботи в даному випадку:

1. У меланхолійних дітей можна компенсувати недорозвинення мнемических процесів за допомогою розвитку мотивації запам'ятовування і зниження рівня тривожності.

2. У дітей-сангвініків можна компенсувати недорозвинення за допомогою збільшення нових вражень і емоційного забарвлення матеріалу, що запам'ятовується, тобто розвитком виразності мові.

3. У дітей з холеричним темпераментом необхідно розвивати моторне запам'ятовування або запам'ятовування з рухом.

4. У дітей-флегматиків необхідно збільшувати число повторень матеріалу, що запам'ятовується, в процесі взаємодії [47; 75].

НУБіП України

Вищеназвані напрями роботи з дошкільниками співвідносяться з відомими способами розвитку і поліпшення пам'яті. Проте є нюанс: підвищення рівня розвитку навиків саморегуляції і розвиток мовного контролю при організації діяльності веде до поліпшення показників розвитку мнестичних процесів (А. Лурія, Б. Зейгарник і ін.). У зв'язку з цим, особливий акцент при низьких параметрах розвитку пам'яті необхідно ставити на особливості смислової організації навчального матеріалу і промовляниі дитиною вголос виконуваних дій.

Безумовно, важко визначити тип темпераменту в дошкільному віці, але ми можемо визначити тенденцію розвитку тих або інших якостей за допомогою стандартного діагностичного інструментарію і спостереження. Для цього необхідна активна участь батьків, вихователів і педагогів додаткової освіти. Перші, як правило, зацікавлені в даних заняттях, оскільки вони наочно показують статус дитини серед однолітків («Йому не дають віршів на ранках»). Педагоги ж менш схильні до активності, тому вчитель-реабілітолог повинен контролювати виконання деяких завдань.

У нашому дослідженні з'ясувалося, що не всі типи темпераменту є у вибірці. На підставі спостережень батьків і вихователів, ми прийшли до висновку, що з обстежуваних дітей дві дитина схильні до холеричного темпераменту, двоє – до меланхолійного, а останні до сангвінічного типу. Тому заняття з дітьми мали різну спрямованість і проводилися індивідуально.

Для дітей-меланхоліків ми розробили комплексні заняття з метою зниження тривожності і підвищення мотивації запам'ятовування. Заняття проходили у декілька етапів: спочатку влаштовувалася релаксаційна хвилинка, потім проводилися ігри і вправи, а в кінці ми обговорювали минуле заняття. Крім того, з батьками таких дітей проводилася індивідуально-консультаційна робота щодо системи заохочень і покарань.

Для дітей-холериків наші заняття подавались у формі розвивальних рухливих ігор: «Бурульки», «Неслухняний ковпачок», «Уважний художник», «Що не так» тощо.

Для дітей-сангвініків на заняттях ми використовували вправи, які навчали дитину таким способам запам'ятовування, як асоціації, емоційне пізнавання: «Скажи, як тато...», «На що це схоже», «Зроби по схемі».

Участь батьків в заняттях, на наш погляд, була недоцільною. Активна допомога батьків полягала в тому, щоб дитина сама розповідала про правила виконання тієї або іншої вправи, оскільки основні заняття веде вчитель-реабілітолог. Крім того, ініціативу батьків необхідно направляти на організуючі моменти життя дитини: дотримання режиму дня, правил гри, виконання запланованих справ тощо. Вихователям і педагогам також відводилася достатньо пасивна позиція. Їм пропонувався перелік ігор, що допомагають розвивати саморегуляцію в дошкільному віці, які вони повинні використовувати в процесі роботи за експериментальною технологією.

Четвертий блок «Заняття для дітей з низьким рівнем розвитку мислення» – включає інформацію про можливості розвитку міжфункціональних зв'язків, про особливості діяльності вчителя-реабілітолога і батьків, а також про специфіку спілкування педагогів з дошкільником.

Розвивати мислення не завжди можна за допомогою стандартних спеціальних вправ. Якщо у дитини яскраво виражені індивідуально-типологічні особливості, то розвиток розумових процесів в основному відбувається за рахунок розвитку пам'яті. Збільшення об'єму короткочасної пам'яті і розвиток смислової пам'яті дозволяє підвищити параметри розвитку розумових процесів. Примітно, що в такій ситуації дошкільник оцінюється дорослими як «обдарований», «здатний», такий, що «випереджає своїх однолітків» [48].

Нами обстежувалися дошкільники, які мали проблеми як в емоційно-вольовій сфері, так і в мовленнєвому розвитку. Ми проводили індивідуальні заняття, метою яких був розвиток мнестичних процесів. Нами були підібрані відповідні ігри і вправи окремо для дівчаток і хлопчиків. В процесі виконання завдань дошкільники виявляли цікавість і допитливість, чого не було на загальних заняттях.

НУБіП України

У даній ситуації вчителю-реабілітологу необхідна була допомога і підтримка педагогів. У їх завдання входило контролювати виконання завдань безпосередньо в процесі навчання, а також змінити тактику спілкування з дитиною.

У зв'язку з цим ми розробили навчальний семінар для педагогів (основою для розроблень стали праці науковців [24; 25; 34; 35; 36]), на якій демонструються тактики спілкування з такими дітьми, пропонуються певні вправи-завдання на розвиток пам'яті у дітей. Анкетування вихователів і педагогів через місяць після проведення семінару показало, що 30% опитаних скористалися продемонстрованою тактикою хоч би один-два разу; 42,6% вихователів і педагогів користуються однією з тактик спілкування; 27,4% прийняли інформації до уваги. Ми вважаємо, що подібна ситуація пояснюється стереотипами сприйняття педагогічної діяльності і особливостями особи вихователів і педагогів.

Дії батьків в даному випадку носили пасивний характер. Їх участь полягала в інформуванні вчителя-реабілітолога про зміни і враження дитини у вигляді письмового звіту. Нажаль, серед батьків обстежуваних дітей зацікавленість в заняттях показали лише 10% осіб. Вони не тільки цікавилися успіхами дитини, але і продовжили займатися по тій же схемі надалі.

Таким чином, четвертий блок програми охоплює досить інтенсивну діяльність вчителя-реабілітолога.

П'ятий блок – «Заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку уваги». Оскільки увага забезпечує регулюючу функцію в розвитку пізнавальної діяльності дошкільників, то очевидний зв'язок з індивідуально-типологічними особливостями особистості дошкільника. Отже, формування міжфункціональних зв'язків носить компенсаторний характер [3; 64; 69].

Ми запропонували серію занять для компенсації неуважності у разі низьких показників розподілу і стійкості уваги. Необхідно відмітити, що діагностика індивідуальних особливостей уваги у дошкільників має велике значення, оскільки відображає способи досягнення певного рівня

продуктивності. Для цих цілей нами використовувалися дитячі варіанти коректурних проб. Такі процедури необхідні для визначення шляхів компенсації. Так, наприклад, низькі параметри розвитку розподілу уваги компенсуються розвитком смислової пам'яті. В цьому випадку ми проводили з дітьми заняття, направлені на розвиток способів запам'ятовування навчального матеріалу.

А низькі показники стійкості уваги можна компенсувати розвитком логічного мислення, але для цього буде потрібно участь батьків і педагогів додаткової освіти. Отже, потрібна додаткова діагностика відносин дорослих і дитини. На даному етапі ми застосовували проектну методику «Моя сім'я», колірний тест взаємовідносин.

Аналіз результатів по названих методиках показує, що найчастіше діти з проблемами уваги відчувають себе в чомусь збитковими або навіть знедоленими людьми. Малюнок «Моя сім'я» у даних дітей майже завжди викликає питання або труднощі його сприйняття. Ми припускаємо, що це пов'язано саме з тим дискомфортом, який відчуває дитина при виконанні завдань на увагу. Очевидно, дошкільникам здається, що цей малюнок вимагає від них додаткових зусиль по концентрації. Найчастіше діти пов'язують такий дискомфорт з одним з членів сім'ї. «Якщо я намалюю тата без машини, то він образиться. А я не пам'ятаю, яке у нього кермо в машині», або «Це мама ззаду, намальована, тому що я не пам'ятаю в чому вона сьогодні – в платті чи спідниці».

Тести наочно показують дистанцію між членами сім'ї, між дитиною і вихователем. Дитині пропонується перетворитися на яку-небудь тварину, а потім вже перетворювати решту осіб, що контактують з нею. Показово, що діти даної групи вихователів і педагогів частіші всього «перетворюють» на домашніх тварин – качок, курок, корів, коней і так далі. Цікавий той факт, що дошкільники просять не говорити дорослим про їх фантазії. Ми вважаємо, що таким чином діти знижують інтенсивність тривоги, що випробовується при спілкуванні.

Згідно з результатами тестування дорослих, планувалася їх участь в заняттях з дитиною. У разі складних взаємин дитини і педагога вчитель-реабілітолог контролював виконання вправ з розвитку логічного мислення безпосередньо.

При іншому варіанті – педагог проводив індивідуальну роботу з дитиною (видавав спеціальні завдання, спонукав проявляти ініціативу в процесі організації ігрової діяльності на занятті), а нам подавав звіт про успіхи дитини.

У ситуації порушень дитячо-батьківських відносин вчитель-реабілітолог спільно з батьками розробляв систему вправ і контролю за їх виконанням.

Окрім цього, батьки були присутні на заняттях дитини, а також брали участь в засіданнях батьківського клубу по даної проблематики. Як правило, діти спочатку бурхливо реагували на присутність батьків: «Хай вона нічого не говорить мені, адже я з вами займаюся», «Мама тільки дивитиметься або їй треба побачити, що я можу», «Не чіпай мене за руки, коли я розмовляю з психологом». У таких ситуаціях наше завдання полягало у встановленні правил спілкування між всіма учасниками процесу. Ми пропонували систему «кольорових оцінок» поведінки, а також правила заохочення і покарання. Цікаво, що діти і батьки майже відразу ж погоджувалися, але через деякий час мами помічали, що це завдання важке і незрозуміле для їх дітей: «Це ж треба себе контролювати, щоб так швидко не витратити всі сині кружечки. Це дуже важко – адже Саша неуважний», «Чому ми повинні хвалити дитину за виконання завдання і давати йому червоний кружечок, якщо він вже має синій і зелений». Такі вислови явно ілюструють складнощі дитячо-батьківських відносин.

Разом з цим батькам пропонувалося апробовувати самостійно систему занять з дитиною у присутності вчителя-реабілітолога або вихователя. Проте в нашому дослідженні ніхто з батьків не проявив ініціативу. Нам здається, що

це пов'язано з психологічними особливостями самих батьків або з їх пасивністю до будь-яких змін.

Таким чином, цей блок нашої програми передбачав активну взаємодію всіх учасників процесу освітнього процесу в ЗДО.

Завершальна частина програми є набором практичних рекомендацій по щодо її застосування: оформлення кабінету, допомога вихователів і батьків, взаємодія з іншими структурами ЗДО та ІРЦ, форми контролю корективно-розвивальних заходів, доцільність застосування тих або інших методів і форм роботи.

Реалізація експериментальної технології в практичній діяльності вчителя-реабілітолога і склала суть формувального експерименту.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів експериментальної роботи

На контрольному етапі проаналізовано та інтерпретовано результати дослідно-експериментальної діяльності. Достовірність отриманих даних забезпечується застосуванням статистичних методів обробки результатів.

З погляду статистичного опису дослідно-експериментальної діяльності контрольна і експериментальна групи є випадковими вибірками і належать до однієї генеральної сукупності. Проте, ми виділяємо усередині кожної групи три ознаки, то можна припустити, що усередині кожної групи існують свої генеральні сукупності. Зміни, отримані в ході нашої експериментальної діяльності, показують якісну перебудову внутрішньогрупових сукупностей. Тому отримані результати є статистично значущими. Результати формувального експерименту представлені в таблицях 2.2. і 2.3.

НУБіП України

НУБіП України

Таблиця 2.2.

Результати дослідно-експериментальної діяльності в експериментальній групі на констатувальному і формувальному етапах

Рівень розвитку	сприйняття %		увага %		пам'ять %		уява %		мислення %	
	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ
низький	0	0	52,6	21,05	13,2	0	7,89	0	18,42	0
середній	97,4	78,9	36,8	52,63	42,1	47,37	78,95	52,63	52,63	63,16
високий	2,63	21,1	10,5	26,32	44,7	52,63	13,16	47,37	28,95	36,84

Як бачимо, відбулися зміни в розподілі рівнів розвитку пізнавальних процесів, змінилися способи дії дошкільників в пізнавальній діяльності, а також змінилося відношення самих дітей до ситуації труднощі.

На рис. 2.3 наочно показані параметри змін в розподілі рівнів розвитку пізнавальних процесів, що діагностуються.

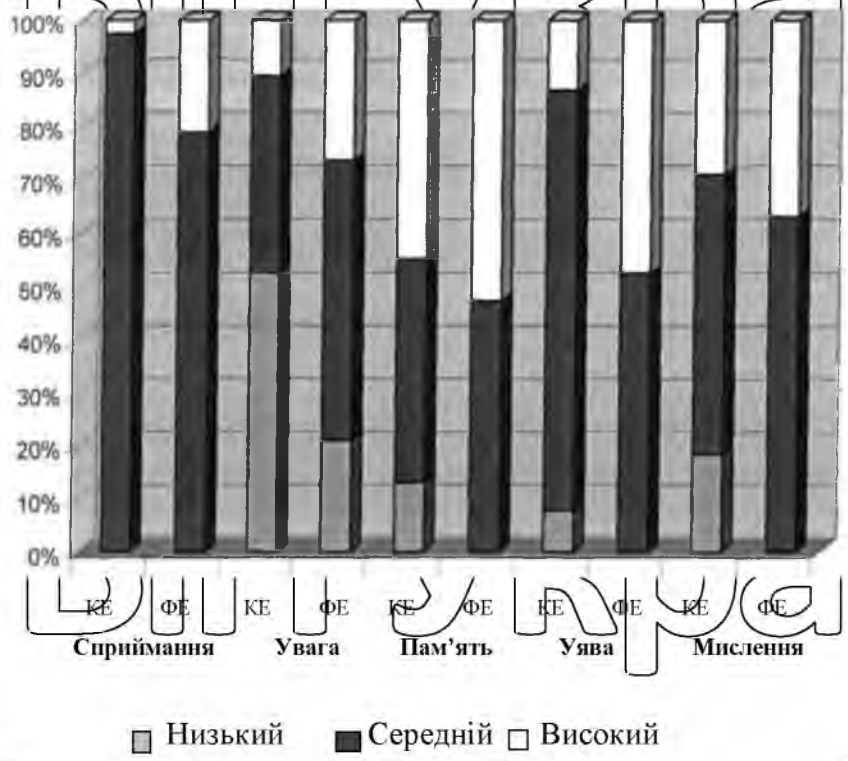

Рис. 2.3 Параметри змін в розподілі рівнів розвитку пізнавальних процесів дошкільників з ООП

Дані підтвердили припущення про те, що, змінюючи методику взаємодії з дошкільниками, можна зменшити негативні наслідки яскраво вираженої нерівномірності розвитку пізнавальних процесів. Для цього необхідна комплексна дія, а також спільна робота з батьками і вихователями дошкільних закладів та вчителів-реабілітологів ІРЦ.

Це як підтверджує і порівняльний аналіз результатів експериментальної і контрольної груп. У таблиці 2.3 показані основні дані розвитку пізнавальних процесів в контрольній групі.

Таблиця № 5.

Результати дослідно-експериментальної діяльності в контрольній групі на констатувальному і формувальному етапах

Рівень розвитку	сприйняття %		увага %		пам'ять %		уява %		мислення %	
	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ	КЕ	ФЕ
низький	0	0	50,6	39,05	12,8	8,9	7,9	5,2	17,42	70,7
середній	96,7	91,1	37,8	49,63	44,3	47,5	77,9	62,63	50,9	56,16
високий	3,3	8,9	11,6	11,32	42,9	43,6	14,2	32,17	31,68	33,14

Як показують результати обстеження дітей контрольної групи спостерігалося поліпшення показників пізнавального розвитку. Відбувалися також і якісні зміни в структурі розподілу показників розвитку, але ці відмінності не так значительны, як в експериментальній груші. На рисунку 2.4 наочно показані результати дослідно-експериментальної діяльності в контрольній групі. Як видно з діаграми, показники низького рівня розвитку пізнавальних процесів в контрольній групі лише зменшилися, тоді як в експериментальній групі ці показники практично зникли. Цей факт дає нам можливість говорити про ефективнішу коректувально-розвивальну діяльність, а саме про ефективність застосування технології соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів дошкільників з ООП.

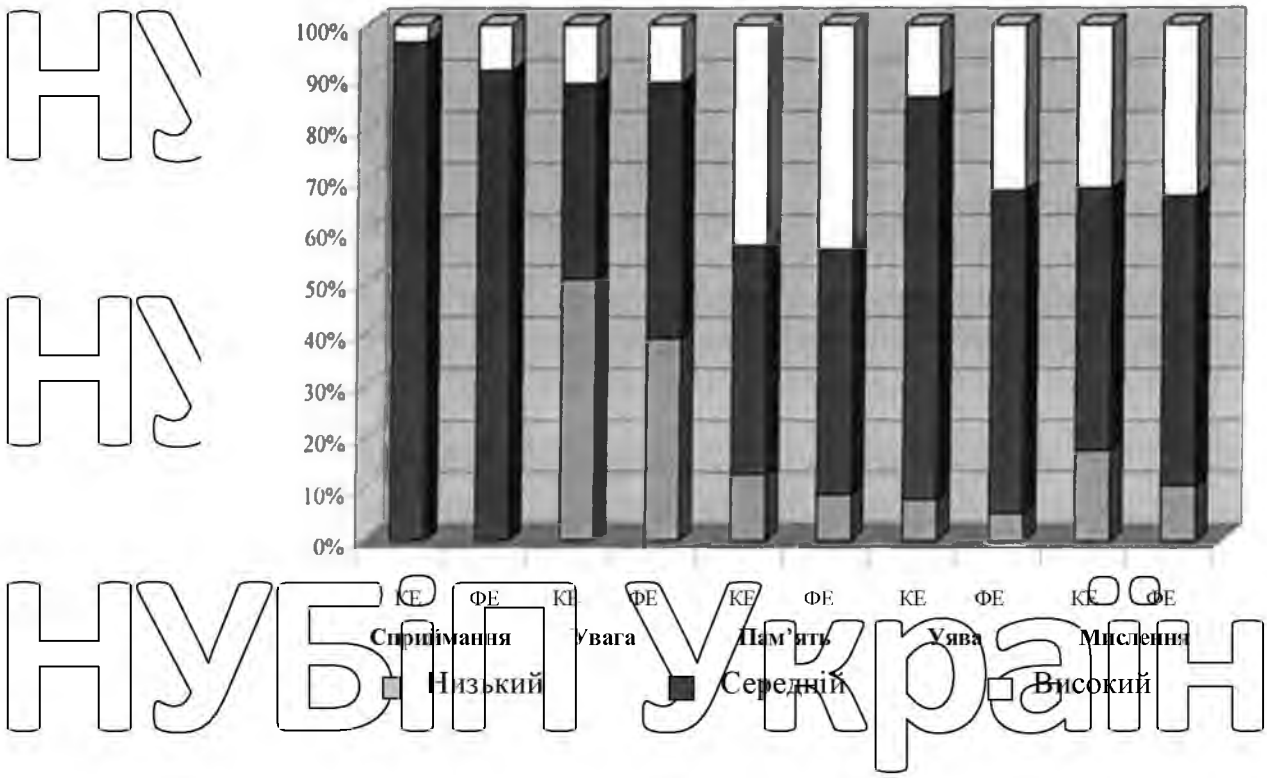

Рис. 2.3 Результати дослідно-експериментальної діяльності в контрольній групі

Оцінка результативності занять показує, що дошкільники легко набувають нового досвіду і активно намагаються скористатися їм в дитячому саду. Крім того, вихователі і педагоги відзначали успішність засвоєння учбової програми даними дошкільниками. Ми констатували факт зниження кількості зауважень до дітей з боку батьків і вихователів.

Якісний аналіз діяльності дошкільників під час занять показав, що переживання дискомфорту зменшується у міру придбання нових способів пізнавальної діяльності. Активність дітей та ініціатива батьків сприяє ефективності занять. Участь батьків і педагогів в дослідно-експериментальній діяльності обумовлена методикою формування міжфункціональних зв'язків в пізнавальних процесах.

Якісний аналіз результатів подальшого спостереження дозволив зробити висновок про ефективність експериментальної технології соціально-реабілітаційної роботи.

НУБіП України

Висновки до розділу 3

На підставі отриманих на констатувальному етапі експерименту даних ми розробили технологію соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів соціобуття дошкільників, де враховано особливості взаємодії дітей і дорослих у конкретній ситуації розвитку та індивідуально-особистісний потенціал дитини. Це і склало суть третього етапу дослідно-експериментальної діяльності.

Розробка технології мала на меті створення системи комплексних занять з дошкільниками, що дозволило б підтвердити гіпотезу: формування міжфункціональних зв'язків в пізнавальних процесах відбувається засобами особливої організації взаємодії дитини і навколишнього середовища з урахуванням індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності.

Основна мета індивідуальної роботи з дитиною – це відновлення її зв'язків зі світом з подальшим включенням в соціум. Групова робота з дітьми дозволяє показати дошкільникові різні способи подолання труднощів. Групова робота з дорослими вирішувала завдання психологічної освіти і профілактики несприятливих тенденцій розвитку дитини.

Розробляючи зміст і методику занять було враховувано ряд умов:

1) організація навчання, при якій дитина залучається до процесу самостійного пошуку і відкриття нових знань, вирішує завдання проблемного характеру;

2) різноманітність інтелектуальної і практичної діяльності дитини на занятті;

3) зміна форм питань, завдань, що стимулюють пошукову діяльність дітей, створюючи атмосферу напруженої колективної роботи;

4) посильний зміст занять.

Експериментальна технологія включала 5 блоків: «Заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку сприйняття»; «Заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку уяви»; «Заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку пам'яті»;

«Заняття для дітей з низьким рівнем розвитку мислення»; «Заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку уваги».

Позитивна динаміка результатів дослідно-експериментальної роботи дозволив зробити висновок про ефективність експериментальної технології соціально-реабілітаційної реабілітації розвитку пізнавальних процесів соціобуття дошкільників.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

ВИСНОВКИ

НУБіП України

Результати проведеного теоретико-експериментального дослідження дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблем соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами й сучасних підходів до визначення поняття «реабілітація», дає змогу сформулювати власну інтерпретацію категорії «соціально-психологічна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами» як систему заходів, які є спрямовані на: відновлення, розвиток та утвердження соціального статусу особистості та її психологічних функцій, якостей, властивостей; захист психічного здоров'я та соціального благополуччя дітей; залучення дітей з ООП до повноцінної життєдіяльності, включення їх в соціальні відносини на основі усунення обмежень життєдіяльності.

З'ясовано, що основна мета соціально-психологічної реабілітації дітей полягає у розвитку їх здатності щодо самостійної життєдіяльності, сприянні боротьби з труднощами, спричиненими вадами розвитку, сприянні протистоянню негативному впливу навколишнього середовища.

Виявлено, що визначення особливих освітніх потреб учнів відбувається безпосередньо у інклюзивно-ресурсних центрах певною групою фахівців, які мають провести комплексну психолого-педагогічну оцінку стану розвитку дитини. На основі результатів комплексної оцінки фахівцями ІРЦ складається програма соціально-психологічної реабілітації дітей з ООП спрямованої на розвиток дитини та корекцію порушень завдяки використанню засобів розвитку мовлення, пізнавальної діяльності дітей та їх вольової сфери.

2. Завданням констатувального етапу експериментального дослідження було отримати максимально повну інформацію про стан психічного розвитку дітей з ООП. Було проаналізовано результати комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах. Також враховувались такі критерії розвитку

дошкільників з ООП (успішність засвоєння навчально-виховної програми на фоні неоднозначності інтерпретації результатів психологічної діагностики пізнавальних процесів; адекватний психологічний стан дитини при зіткненні з проблемами засвоєння навчального матеріалу; відповідна реакція дитини на особливості власної пізнавальної діяльності; психологічно комфортний стан дошкільників в умовах активізації пізнавальної діяльності.) та рівні (низький, середній, високий).

Результати експерименту показали, що у дітей експериментальної і контрольної груп переважав низький рівень пізнавальних процесів у розвитку, вони психологічно не відчувають комфортного стану і неадекватно реагують на власні особливості що потребувало розробки розроблення соціально-психологічної реабілітаційної технології для підвищення ефективності цього процесу.

3. Визначено, обґрунтовано та реалізовано експериментальну технологію соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів соціобуття дошкільників, де враховано особливості взаємодії дітей і дорослих у конкретній ситуації розвитку та індивідуально-особистісний потенціал дитини: заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку сприйняття»; «заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку уяви; заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку пам’яті; заняття для дітей з низьким рівнем розвитку мислення; заняття з дітьми з низьким рівнем розвитку уваги.

Дані контрольного етапу експерименту засвідчили динаміку рівнів пізнавальних процесів соціобуття дошкільників, а саме: збільшився контингент групи дітей з високим рівнем пізнавальних процесві і зменшився з низькими показниками. Така позитивна динаміка засвідчує ефективність запропонованої експериментальної тнхнології.

Подальшими напрямами нашого дослідження вважаємо розробку методичних рекомендацій щодо застосування технологію соціально-психологічної реабілітації розвитку пізнавальних процесів соціобуття дошкільників у роботі вчителя-реабілітолога інклюзивно-ресурсного центру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб.наук.праць. №9 (11) . К., 2012. 246 с.

2. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Тези доповідей. К., Університет "Україна", 2004. 384 с

3. Актуальні проблеми професійної самореалізації особ з особливими потребами: Зб.наук.праць / упоряд.: М.П. Лукашевич, Н.В. Коляденко, В.І. Жуков, О.М. Ковбаско. К .: ІПК ДСЗУ, 2008. 121 с.

4. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н.М.Дятленко, Н.З.Софій, О.В.Мартинчук, Ю.М.Найда, під заг. ред. М.Ф.Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172с

5. Бойчелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навчальний посібник. / Бойчелюк В.Й., Турубарова А.В. К .: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.

6. Волкова О. В. Социальная реабилитация как направление социальной работы. *Психолого-педагогический журнал Гаудеамус*, 2006. №2 (10). Все про соціальну роботу : навч. енциклопедичний словник-довідник / за наук. ред. д.с.н., проф. В. М. Пічі. Львів : Новий Світ. 2013. 616 с.

7. Гусак Н. Є. Розвиток законодавства України про соціальну реабілітацію. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика* 2014. № 1-2. С. 30–43.

8. Гусак Наталія. Соціальна реабілітація: підходи до визначення поняття. *Електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія»* : веб-сайт. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1587

9. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку.(навчально-методичне видання)/ С.В.Трикоз, Г.О. Блеч, Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенуру», 2018. 40 с

НУБіП України

10. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. К., 2013.128 с.

11. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звєрєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. 522 с.

12. Єфімова С.М., Королюк С.В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчальний курс та методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 164 с.

13. І. Луценко, В. Крижанівський, Е. Добин. Відстоювання інтересів дітей з особливими потребами, дітей з інвалідністю на інклюзивну освіту: Тренінговий модуль / За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, О. Софій, М. Сварника. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» К., 2010. 46 с.

14. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В. К., 2012. 216 с.

15. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників : Патрикеєва О.О., Дятленко Н.М., Софій Н.З., Найда Ю.М. Під заг.ред. Шинкаренко В.І. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. 100 с.

16. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників : Патрикеєва О. О., Дятленко Н. М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. К.: ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2013. 100 с.

17. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ [Тоні Бут]; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 190.

18. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 168 с.

НУБіП України

19. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. / [Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві]. пер. з англ. К.: СПД-ФО Паращин І.С, 2010. 296 с.

20. Інклюзивна освіта. Посібник для батьків. Досвід Канади: посіб. – К.: Паливода А.В., 2012. 120 с.

21. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/ Кол. авторів: Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. За заг. ред. Даніленко Л.І., К.: 2007. 128 с.

22. Інклюзивне навчання. *М-во освітми та науки України* : веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya

23. Інструкції про встановлення груп інвалідності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0316-04#Text

24. Колупаєва А. А., Єфімова С.М. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти». – К.: Науковий світ, 2010. 20 с.

25. Колупаєва А.А. Програма курсу «Основи інклюзивної освіти» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста, магістра педагогічного спрямування). К.: «А.С.К.», 2012. 31 с.

26. Колупаєва А.А., Данілавічютє Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.

27. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб./ А.А.Колупаєва, Л.О.Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

28. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

НУБіП України

29. Колупаєва А. А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник. – Київ, 2010. – 95 с.

30. Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Інклюзивне університетське середовище як запорука якісної і доступної вищої освіти. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : збірник наукових праць*. №5(7). 2008. URL: http://ap.uu.edu.ua/article/513 [4+]

31. Коляда Н. Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами в Україні. URL: http://srso.udpu.edu.ua/article/view/220765

32. Климанська Л., Герасим Г., Блей Д. Організаційний розвиток. Тренінговий модуль / За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, О.Софій, М.Сварника. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» К., 2010. 62 с.

33. Лічко А. Є. Методика визначення типів ставлення до хвороби / А. Є. Лічко, М. Я. Іванов. *Журнал невропатології і психіатрії*. 1980. № 8. С.1527-1530.

34. Модуль. Вступ до питань «інвалідності» / Авторський колектив: Лариса Байда, Ольга Красюкова-Еннс, Антоніна Обухівська, Елеонора Чорнобой. *Канадсько-український проект: «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в* Україні»: тренінгові модулі. К., 2011 -132с

35. Модуль. Доступність та універсальний дизайн / Авторський колектив: Ольга Красюкова-Еннс, Ярослав Грибальський, Лариса Байда, Володимир Азін. *Канадсько-український проект: «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі*. К., 2011. 132с

36. Модуль. Консультативна політика / Авторський колектив: Ольга Красюкова-Еннс, Шерл Крокер, Тамара Луценко, Юлія Найда // Канадсько-український проект: *«Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі*. К., 2011. 132с

НУБіП України

37. Модуль. Розробка соціальної політики / Авторський колектив:Елеонора Чорнобой, Олька Красюкова-Еннс, Лариса Байда, Олег Лепетюк. *Канадсько-український проект: «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»*: тренінгові модулі. К., 2011. 132с.

38. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-р

39. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

40. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта: посібник / Е. Чорнобой, О. Красюкова-Еннс. – К.: Паливода А. В., 2012. 32 с.

41. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.

42. Організація заходів з психологічної рабілітації в умовах центру професійної реабілітації інвалідів. URL: http://uadocs.exdat.com/docs/index-160271.html

43. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. За заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: «А.С.К.», 2012. 307 с.

44. Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва). Практично-методичний посібник /Упорядник Сидоренко Н.А. К.: РНМЦ Дніпровського району, 2015. 64 с.

45. Особливості стосунків «психотерапевт – клієнт» у сучасному соціокультурному середовищі: монографія / З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос [та ін.] ; за ред. З.Г. Кісарчук. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 225 с.

46. Планування спрямоване на кожного учня: посібник з розроблення та впровадження індивідуальних навчальних планів: посіб. К.: Паливода А.В., 2012. 86 с.

НУБіП України

47. Пов'якель Н.І., Улькіна Т.В. Ігрові психотехнології в системі підготовки спеціалістів початкової освіти до психологічної роботи з пізнавальними здібностями дітей. *Проблеми сучасної педагогічної освіти.* Серія: Педагогіка і психологія. Збірник статей. Частина 1. Випуск 3. К.: Педагогічна преса, 2001. С. 201– 207.

48. Пов'якель Н.І., Улькіна Т.В. Особливості застосування малюнкової артотерапії як методу розвитку і психокорекції пізнавальних здібностей дітей. *Психологія: Збірник наукових праць НПУ імені М.П. Драгоманова.* К.: НПУ імені М.П. Драгоманова 2000. Випуск 2 (9). Частина II. С. 176–184.

49. Порошенко М. Інклюзивна освіта / навч. посіб. Київ 2019 300 с.

50. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. К.: ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.

51. Портал ІРЦ. URL: https://ircenter.gov.ua/static-pages/legislation#

52. Посібник «Ляльки з особистими історіями (ляльки-персони): методика соціального та психологічного розвитку дитини». Методичний посібник для педагогів і тренерів. /Під заг. ред. Софій Н. З., Найда Ю.М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 52 с.

53. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади: посіб. – К.: Паливода А.В., 2012. 50 с.

54. Порошенко М.А. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.

55. Про затвердження плану заходів із упровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2017-р

56. Про освіту : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

57. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні. Закон України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12

НУБіП України

58. Про охорону дитинства : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14

59. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text

60. Про соціальні послуги : Закон України 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19

61. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова КМУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text

62. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями (Навчально-методичний посібник) авт. С.В.Чеботарьова та ін.- К.,ІСПТ імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2018. 123 с.

63. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах / За заг. ред. Колупаєвої А.А. К., 2010. 363 с.

64. Розвиваємо громадянські компетентності з 1 класу. Навчально-методичні матеріали /Під заг. ред. Бібік Н. М., Араджіоні М. А. К.: ФОП «Паращин К. С.», 2018. 880 с.

65. Розвиток політики інклюзивних шкіл. Інтегроване планування, послуг, їх надання та фінансування в Канаді: посібник / Дж. Блейз, Е. Чорнобой, Ш. Крокер, Е. Страт, О. Красюкова-Еннз. К.: Паливода А. В., 2012. 46 с.

66. Софій Н.З. Залучення батьків до процесу оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*: наук.-метод.зб.: / за ред. В.В.Засенка, А.А.Колупаєвої. 2013.- Вип.4. Ч.2. С.312-320.

67. Софій Н.З. Особливості планування в інклюзивному класі: створення індивідуальної навчальної програми. *Освіта осіб з особливими*

НУБіП України

потребами: шляхи розбудови: наук.-метод.зб.: / за ред. В.В.Засенка, А.А.Колупаєвої. 2014. Вип 6. С.150-154.

68. Софій Н.З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2016. 108 с.

69. Тарабасова Л.Г. Виховуємо соціально компетентного дошкільника. *Методичні рекомендації*. 2016. Дніпро. С. 30.

70. Тараненко О.М., Найда Ю.М. «Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі»: навчальний курс та методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А.А. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.

71. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-научний посіб. /Укладач Скрипник Т.-К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015.-56 с.

72. Титаренко Т.М. Соціально-психологічна реабілітація особистості: етапи, технології, техніки. URL: https://lib.iitta.gov.ua

73. Україна. Інклюзія. Система авторизації інклюзивно-ресурсних центрів : веб-сайт. URL: http://ircenter.gov.ua

74. Улькіна Т.В. До проблеми дослідження проявів психологічного змісту пізнавальних здібностей у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. *Психологія. Збірник наукових праць НПУ імені М.П. Драгоманова.* Випуск 11. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. С. 242 – 247.

75. Улькіна Т.В. Дослідження особливостей пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку за різних умов розвитку. *Проблеми загальної та педагогічної психології.* Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. К.: ГНОЗІС, 2004. Том VI. Випуск 3. С. 150 – 160.

76. Улькіна Т.В. Особливості змісту пізнавальних здібностей. Рання психодіагностика та психологічна підтримка обдарованих дітей з особливими потребами. *Актуальні проблеми виховання та навчання студентів з*

особливими потребами. Збірник наукових праць К.: Університет "Україна", 2002. Випуск 1. С. 173 –179.

77. Улькіна Т.В. Стан розвитку пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку у різному соціальному середовищі. *Психологія: Збірник наукових праць НПУ імені М.П. Драгоманова* К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. Випуск 24. С. 102 – 106.

78. Федоренко О.Ф. До питання про впровадження інклюзивного навчання учнів з особливостями психофізичного розвитку: теоретико-методологічні засади. *Збірник наукових праць Кам'янець -Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2013. Вип.23(2). С.108-115.

79. Чуйко О. В. Соціальна реабілітація: підходи до змістових характеристик процесу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* 2015. №4(29)

80. Школа для кожного: посібник / Упорядник: Байда Л. Ю. К., 2015. 60 с.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

НУБіП України

ДОДАТКИ

Додаток А

Форма заяви щодо проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини

Директорові _____
(найменування інклюзивно-ресурсного центру)

_____
(ініціали, прізвище)

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

що проживає за адресою: _____

_____

ЗАЯВА
щодо проведення комплексної психолого-педагогічної
оцінки розвитку дитини

Прошу провести комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини _____
(прізвище, ім'я, по батькові дитини)

дата народження _____, вік _____,

найменування, адреса дошкільного/загальноосвітнього/професійно-технічного навчального закладу (у разі здобуття повної загальної середньої освіти), в якому виховується/навчається дитина _____

_____

Адреса, за якою зареєстровані батьки (один з батьків) або законні представники _____

_____

Мета проведення комплексної оцінки _____

_____

_____

_____ 20__ р. _____
(підпис)

Додаток Б

Бланк згоди батьків на обробку персональних даних дитини

ЗГОДА

батьків (одного з батьків) або законних представників
на обробку персональних даних їх неповнолітньої дитини

Я, _____,
(прізвище, ім'я, по батькові)

паспорт серія _____ № _____, виданий _____

_____,

як _____
(зазначити батько/мати (законний представник)

даю згоду інклюзивно-ресурсному центру на обробку персональних даних _____,
(прізвище, ім'я, по батькові дитини)

паспорт/свідоцтво про народження дитини (необхідне підкреслити) серія _____ № _____, виданий/видане _____,

у тому числі із застосуванням автоматизованих засобів, ідентифікаційних даних (прізвище, ім'я, по батькові, адреса, місце навчання тощо), паспортних даних та/або даних свідоцтва про народження, висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини та інших даних з метою визначення потенційних можливостей та особливих освітніх потреб дитини.

Персональні дані, на обробку яких надано цю згоду, можуть бути передані третім особам у випадках, передбачених законодавством. Передача персональних даних третім особам у випадках, не передбачених законодавством, здійснюється за погодженням із мною або дитиною після досягнення нею повної цивільної дієздатності.

_____ _____ 20 ___ р. _____
(підпис)

НУБіП України

Додаток В

Ігри та вправи на розвиток пізнавальних процесів дошкільників з ООП

Ігри на розвиток мислення

Гра «Покажи по-різному» (3-5 років)

Мета: ознайомлення з протилежностями, розвиток уваги.

А. Високий - низький. Діти йдуть по колу. Ведучий говорить: "Зараз ми будемо проходити ворота. Якщо я скажу, що ворота високі, ви будете продовжувати йти так само, як зараз, а якщо низькі, то нагнетесь. Той хто не нагнеться вчасно, виходить з гри".

Б. Важкий - легкий. Ведучий говорить: "Уявіть, що ви несете сумки. Сумка може бути легкою і важкою. Покажіть, як несуть важку сумку, тепер легку. А зараз будьте уважні, по моїй команді ви повинні нести сумку або як важку, або як легку".

Гру можна продовжувати, використовуючи пари слів: швидко - повільно, весело - сумно, жарко - холодно, темно - світло.

Гра «Що підходить?» (4-5 років)

Мета: розвиток асоціативного мислення, короткочасної пам'яті.

Розкладають картки з різними зображеннями: квітка, ліжко, стіл, кубики, гребінець. Потім називають слова: свято, сон, обід, гра, волосся. Дитина-має підібрати картки, що викликають у неї асоціації з цими словами. Після цього слід показати дитині обрані картки; а вона має відтворити слова, які потрібно було запам'ятати через асоціації.

Гра «Хто більше?» (5-6 років)

Мета; розвиток дедукції, креативного мислення.

Назвати якнайбільше предметів і явищ, які можуть бути: червоними, залізними, круглими, скляними, безкінечними.

Гра «У кого більше доказів?» (5-7 років)

Мета: розвиток логічного мислення, зв'язного мовлення.

1. Знайдіть аргументи та контраргументи: Читати корисно, тому що... Сваритися погано,...

Краще мати багато друзів,... Мати собаку - це чудово,.. Одягатися краще швидко, .. Дивитися довго телевізор шкідливо, ...

2. Я хочу

Гратися цілий день

З'їсти 3 кг цукерок

Піти пізно ввечері гуляти

Ходити в гості кожний день

Мені не можна

З'їсти морозиво

Заболить горло

Гра «Спійманка» (5-7 років)

Мета: розвиток критичного та логічного мислення.

- Повторіть назви посуду: тарілка, лопата, каструля, ніж.
- Скільки ніг у карася?
- Скільки крил у поросяти?
- Скільки крил в індика?
- Скільки рук в їжака?
- Скільки яєць знайшов Петрик, якщо біла курочка знесла одне яйце, чорна одне, а півник цілих два?
- Скільки олівців у порожній коробці?

Гра «Що плаває, що тоне?» (5-6 років)

Мета: розвиток логічного мислення, спостережливості.

Підбираємо предмети з металу, пластмаси й дерева: лінійки, ложки, гудзики, олівці, цвяхи та ін. Пропонуємо дитині вгадати, що з нихіПотонє-, а що ні. Далі уперевіряємо, кидаючи їх у воду по черзі.

Діти роблять висновок про те, з якого матеріалу зроблені предмети.

Гра «Що трапилось?» (5-7 років)

Мета: розвиток творчого мислення, уяви, мовлення.

Потрібно скласти речення в розповідь:

- По вулиці їхала машина тому в Діда Мороза була зелена борода,
- Падав сильний сніг..., тому сьогодні наша кішка залишилася голодною.
- Тато приніс маленьке цуценя тому ввечері довелося запалювати свічку.

Гра «Яким буває?» (5-7 років)

Мета: розвиток уміння виділяти властивості предметів, творчого мислення, мови.

Потрібно придумати якнайбільше властивостей: яким буває будинок, дерево, автомобіль, корабель, метелик, кішка.

Наприклад, будинок буває великим, маленьким, дерев'яним, новим, старим.

Гра «Пошук спільного2 (5-7 років)

Мета: розвиток мислення.

Дітям пропонується два слова. Вони повинні знайти спільні ознаки. Наприклад:

тарілка - сонце (форма);

яблуко - помідор (форма);

вазон - ялинка (колір).

Гра «Хто ким буде?» (5-7 років)

Мета: розвиток уваги, уяви, мислення, мовлення.

Діти сидять у колі. Ведучий запитує по черзі кожну дитину: "Ким буде (чи чим буде) яйце, курча, хлопчик, жолудь, насінина, ікринка, гусениця, борошно, залізо, цегла, тканина, учень, хворий, дівчинка, брунька, цуценя, шкіра, теля, дошка, пташеня, козеня, ягня?"

Під час обговорення відповідей важливо підкреслити можливість кількох варіантів. Наприклад, з яйця може бути пташеня, крокодил, черепаха, змія й навіть яєчня. Виграє той, хто назве найбільше варіантів.

НУБіП України

Ігри та вправи на розвиток уяви

Гра «Придумай свій танець» (5-7 років)

Мета: розвиток уяви, зняття рухового автоматизму.

Ведучий стає в центр кола. У такт музиці (швидкій чи повільній) він виконує декілька різних танцювальних рухів, усі інші копіюють його танець. Потім ведучий торкається до будь-якого учасника, той виходить у центр, придумує свій танець і так далі по колу.

Можна ускладнити завдання, пропонуючи дітям придумати танець бджілки, ведмедика, сонечка, вітру, вечірньої зірки, моря.

Гра «Гномик» (6-7 років)

Мета: розвиток уяви.

Інструкція: "Уявіть собі, що на люстрі в кімнаті сидить гномик. Розкажіть, що він бачить звідти,"

Важливо допомогти дітям зробити опис кімнати з незвичної для них просторової точки бачення. Потрібно, щоб діти уявили недоступні місця для їхніх очей (наприклад, верх шафи).

Гра «Зобрази в русі» (6-7 років)

Мета: розвиток уяви.

Завдання розміщені з порядку зростання складності.

Інструкція: "Уяви, що ти перетворився в тигра, який пробирається в джунглях; робота, орла, що летить над скелями; королеву Франції; киплячу каструлю; авторучку, в якої закінчилось чорнило".

Гра «Друге життя» (6-7 років)

Мета: розвиток уяви.

Потрібно придумати друге життя непотрібним на перший погляд речам: великі коробки; порожні пластикові пляшки; використані фломастери; змальовані альбоми.

Гра «Чарівні палички» (5-7 років)

Мета: розвиток уяви.

інструкція: "Що б ви зробили, якби у вас були такі палички?

- паличка-виручалочка;
- паличка-всезменшувалочка;
- паличка-всезбільшувалочка;
- паличка - просто чарівна".

Гра «Хочу навчитись» (5-6 років)

Мета: розвиток уяви, мислення, зв'язного мовлення.

Інструкція: "Вчитись ніколи ні в кого не пізно. Чого саме ви хотіли б навчитись у ведмедя, лисиці, білочки, сонечка?"

Гра «Перетворення» (5-7 років)

Мета: розвиток уяви, самовираження за допомогою метафоричних засобів.

Усі сідають у коло. Ведучий пропонує закінчити речення.

Якби я був книжкою, то я був би ...(віршем, малюнком)

Якби я був явищем природи, я був би...
Якби я був дорослим, то я був би...
Якби я був найрозумнішим, я став би...

Ігри на розвиток уваги

«Друкарська машинка»

Кожному гравцеві присвоюється 1-2-3 літери алфавіту (в залежності від кількості учасників, щоб усі літери були розподілені). Потім придумується слово або фраза з 2-3 слів. На сигнал ведучого учні починають «друкувати». Коли слово буде «надруковане», всі дружно плескають.

«Муха»

Для гри необхідна класна дошка з розкресленим на ній ігровим полем із 9 клітинок (3х3) і невелика присоска (або шматок пластиліну), яка виконує роль «дресированої мухи». «Муха» може пересуватися за командою з однієї клітинки в іншу. Стартове положення «мухи» - центральна клітка ігрового поля. Команди подаються учасниками гри почергово. При цьому потрібно слідкувати, щоб «муха» не вийшла за межі поля. Після цих пояснень починається сама гра. Вона проходить на уявному полі, яке кожен з учасників уявляє перед собою. Якщо хтось із гравців губить нитку гри або «бачить», що «муха» вийшла за межі поля, він подає команду «Стоп!» і, повернувши «муху» на центральну клітинку починає спочатку.

Ускладнювати гру можна збільшенням кількості клітинок (4х4) або кількості «мух». В останньому випадку команди подаються кожній «мусі» окремо.

«Хор»

Один із учасників гри – «відгадувач». Він виходить із приміщення. Інші гравці беруть 2-3 рядки з відомого вірша, і кожен учень отримує по одному слову. Входить «відгадувач». По команді ведучого учасники разом вимовляють кожний своє слово. Потрібно відгадати рядки з вірша. Якщо «відгадувач» не може впоратися із завданням, «хор» повторює слова вірша.

«Меблі»

Учасникам гри пропонують уявити себе якимось предметом інтер'єру і зайняти відповідні місця в приміщенні. Один із гравців – «господар» кімнати – ознайомлюється з інтер'єром. Його можна уявити за допомогою виразних поз учасників гри. Після цього «господар» виходить із приміщення. Проте, з'являється його «син» - пустунчик і робить перестановку у приміщенні. «Господар» повинен усе розставити так, як було.

«Які звуки повторюються?»

Варіант 1. Ведучий зачитує 4-5 слів, у кожному з яких зустрічається якийсь один звук. Наприклад: хліб – відро – пролісок – камінь. Учні визначають звук, який повторюється в кожному слові.

Варіант 2. Дається набір слів, у яких повторюються 2 звуки. Наприклад: книжка – нитка – тканина – нирка – ноги.

НУБіП України

«Блискавка»

Діти читають в нормальному темпі текст. Цей текст переривається командою вчителя «Увага». І дається команда «Блискавка». Учні прискорюють темп до свого максимуму, пильнуючи, щоб не губилося розуміння прочитаного. По команді вчителя закінчують читати і рахують кількість прочитаних слів. Визначається переможець гри.

Вправи та ігри для розвитку пам'яті

1. Описати похвилинно події власного вчорашнього дня. Якщо виникнуть труднощі, необхідно зайнятися чимось іншим, а через 20-30 хв спробувати згадати ще раз.

2. Вибрати 2-3 сюжети для роздумів (кінофільм, плани на завтра). Присвятити 3 хв на роздуми про кожен із сюжетів. Під час перших трьох хвилин думати тільки про перший сюжет, потім перейти до другого, третього. Під час кожної фази необхідно уникати розсіювання думок, а особливо згадок про інші сюжети.

3. Необхідно рахувати у зворотному порядку, починаючи з 200, віднімаючи при цьому від кожного наступного числа 3 (4,5,6…). Наприклад: 200-197-194-191-…

4. **«Античас»**

Кожному з учасників пропонується тема для невеликої розповіді (театр, магазин, прогулянка на природу). Отримавши тему, учасник повинен розкрити її, описуючи всі події в ній у зворотному порядку.

5. **«Повтори навпаки»**

Ведучий зачитує 1-3 складові слова – учень повторює їх, вимовляючи навпаки. Наприклад: сон – нос, бар – раб, село – олес і т.д.

6. **«Запам'ятай і змалюй»**

Ведучий демонструє протягом 3-5 с низку простих геометричних фігур. Після цього кожен з учнів відтворює в зошиті це по пам'яті.

Для ускладнення вправи кількість фігур можна збільшувати, а також змінювати їх на інші знайомі для дітей об'єкти.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України